PA
3828
.S3P8
1862

LIBRARY OF CONGRESS.

[SMITHSONIAN DEPOSIT.]

Chap. PA 3828

Shelf .S3P8

1862

UNITED STATES OF AMERICA.

Smithsonian Institution, Washington, U.S.A.

PROMETHEYS.

TRAGOEDIE AISCHYLOVA.

PŘELOŽIL

VÁCLAV NEBESKÝ.

(VYDÁNO POMOCÍ MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.)

V PRAZE.
V KOMISÍ FR. ŘIVNÁČE.
1862.

PROMETHEYS.

PROMETHEYS.

TRAGOEDIE AISCHYLOVA.

Aeschylus

PŘELOŽIL

VÁCLAV NEBESKÝ.

(VYDÁNO POMOCÍ MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.)

Museum království če
Veřejná

V PRAZE.
V KOMISÍ FR. ŘIVNÁČE.
1862.

PA3828
.S3P8
1862

Tisk Jarosl. Pospíšila.

Úvod.

Není plodu v básnické literatuře Hellenů, jenž by se co do velkolepé ohromnosti a hlubokého důmyslu rovnati mohl k Aischylově tragoedii *Prometheys.* Čím je Faust v moderní literatuře, tím je Prometheys v antické, ovšem s tím rozdílem, že mythus o Prometheu vysoko nad oním o Faustu stojí, neboť vniká do nejtajemnějších hlubin velkých a důležitých záhad duše a bytosti lidské a jest jako předchozí temné záření velkých mysterií náboženských, kdežto Faust je vlastně jen plod shniloty světa středověkého, výraz smyslnosti a materialismu co protivy k askesi a spiritualismu, zoufalé se vzdání podstaty mravní a duchové k vůli tělu, — samovražda duševní. Faust obětuje svou duši čertu s takovou lehkomyslnou zoufalostí, jakoby byl znal dávno napřed moderní theorii, že duše beztoho nic jiného není než plod materie, vymíšenina mozku.

A jakož mythus o Prometheu mezi nejhlubší a nejvýznamnější náleží, tak zajisté k jeho básnickému vytvárnění bylo právě potřebí velikánského a důmyslného genia Aischylova. Jeho Prometheys patří k největším výtvorům ducha lidského. V uznávání takovéto vysoké ceny tohoto dramatu Aischylova srovnávají se skoro všickni soudní hlasové, ačkoliv se zase velice rozcházejí, když se jedná o vytknutí základní idey a konečného směru velkolepé tragoedie.

Ležíť zajisté drama toto jako tajemná Sphinx u cesty, kudy lidé aesthetičtí a literarní buď procházkou buď za svým povoláním chodí. Zaznívá z něho jako žalostný kvil a bolestný výkřik z hlubin ňader lidských nad bídou, slepotou a sklíčeností pokolení smrtelného, i plesá z něho při tom hrdá vítězosláva sebevědomého volného ducha, jenž vnitřní svobodou nepřekonatelný horuje, když zničen se býti zdá. Jest tragoedie tato jako velebná oslava svrchované oné lásky, ježto za blaho a spásu lidstva se obětujíc nejkrutější muky radostně podniká; jest jako zpupný a titanský vzdor ducha svobody a lásky, ve vazbách poddanosti sklíčeného, proti oné absolutní moci, ježto světem a člověčenstvem vládne, — proti onomu svrchovanému panství, ježto v blahé pohodě na Olympu trůní, ano lidstvo zatím v tísni a obmezenosti kvílí a se pachtí.

Vizme obsah ohromného dramatu.

Mezi duchy nebeskými byla vznikla vzpoura vespolná o božskou vládu; jedni chtěli Krona šedého s trůnu svrhnouti a Zeysa na něj posaditi, druzí se tomu vzpírali, zvláště sourodé s Prometheem pokolení bohů titanských, oni hrdí a zpupní zplozenci Gaiy (Země) a Urana (Nebe). Prometheys jim radil ke lsti a chytrým zámyslům, oni však v pyšné důvěře ve svou sílu pohrdali touto radou prospěšnou. Vida marnost podniku svých sourodců opustil je Prometheys a přidal se k novému řádu bohů, a právě jeho radou a přičiněním byl Kronos se stolce vladařského svržen a spolu s titany do černé propasti tartaru uvržen. Tak na trůn světo- a bohovládný dosedl Zeys a nastal nový řád bohů, mezi něž od svrchovaného pána úřady a vláda ihned rozděleny byly. Jen o ubohé smrtelné nový vládce žádné péče neměl, ano veškero jich plémě vyhubiti chtěl a nové stvořiti. Tu se opuštěného člověčenstva ujal lidumilný titan Prometheys

a zachránil je před záhubou, ano nejvzácnější dary mu udělil a největší dobrodiní prokázal. Ukradl totiž Hephaistovi oheň, tento klénot bohů, dříve lidem odňatý, a dal jej smrtelným, i naučil je všelikému umění. Odňal jim teskné předvídání smrti slepé naděje vštípiv do jejich srdcí, a vložil jim, dříve dětem nemluvným, ježto podobny lichým útvarům snů na zemi se potácely, do duše všeliký um i ducha vědomí a taktéž pamět, tuto tvůrčí matku všechněch Mus. Naučil je dále pochopovat zjevy přírody, a objevil jim písmen sloučeniny jakož i čísel umění, tento vrchol důvtipu. A kdežto dříve ubozí smrtelní jako hemživých mravenců hejna v doupatech bezeslunných bydleli, naučil je stavěti budovy výslunné, a aby břímě nejkrutější lopoty s člověka sňal, zapřáhl poprvé tury divoké za jarmo co otroky a uvedl pod vůz oře uzdy milovné. Taktéž vynašel loď, ten plátnokřídlý plavců vůz; a odkryl v lůně země utajené poklady. Ano přírodě vzdorovat naučil člověka, ukázav mu smíšeniny léků kojivých, a budoucnost i věci všeliké, jež bohové před jeho zrakem utajili, mu odhalil, naučiv ho těžkému a záhadnému umění věštímu. Vůbec vše, co jen umění, průmyslu a důmyslu člověk má, dostal od Promethea, jenž se mu zjevil co spása jediná.

Tak tyto události a své zásluhy o člověčenstvo vyličuje lidumilný titan sám.

A jakou odplatu dostal za své lidumilství, za všechna dobrodiní člověčenstvu prokázaná?

V krutém hněvu, že laskavý titan přes právo a míru smrtelným úctu vzdal, že jim zradil dary, jež bohové sobě podrželi, dal ho Zeys ocelovými pouty přikovati k pusté nebetyčné skále, kdež lidumilný bůh tisíce let strašné muky snášeti má. Každý úd jeho okovy je sevřen, prsa hřebem ocelovým jsou proklána; a posel Zeysův, Hermes, mu hrozí, že ble-

skem a bouří v propast bude uvržen, že tato úskalí všechna na něj se seřítí, a že v strašném tomto hrobě tisíce let pochován bude a pak zase na světlo vynešen k novému mučení. Přilétati bude totiž denně orel Zeysův a z těla rozedraného mu vyžírati játra, pokaždé znovu zase rostoucí.

A jak snáší velkomyslný a věhlasný titan všechny tyto muky?

S hrdou a nezlomnou myslí, jíž ani laskavé domluvy a útrpné prosby neobměkčí ani nejstrašnější hrozby nezvrátí; — se sebevědomým vzdorem a s obětavostí radostnou, ježto spásu člověčenstva podnikla, dobře vědouc, jaké ukrutné muky za to snášeti bude; — s tím hlubokým vědomím práva, ježto vším násilím pohrdajíc a neústupně na svém přesvědčení stojíc všechno povolné sprostředkování a smiřování odhodlaně zamítá.

Uslyševše totiž rány kladiva, jímž Hephaistos z rozkazu Zeysova Promethea ku skále přikoval, přišly Okeanidy, litujíce hrozného osudu mučeného titana, ano i otec jejich, šedý Okeanos, též z titanského pokolení a tudíž sourodec Prometheův, k němu přikvapil, aby mu radou a pomocí přispěl, jmenovitě aby Zeysa s ním smířil. Avšak Prometheys zamítá všechnu radu a pomoc, a Okeanos musí s nepořízenou zase domů se ubírati. Tu se objeví nová oběť ukrutnosti Zeysovy — Io, dcera Inachova, ježto šíleností štvána bez ustání světem širým bloudí. Zahořel totiž k ní Zeys láskou, a proto z rozkazu prorockého musel Inachos své dítě z domu otcovského vyhnati, aby co mučená oběť žárlivého hněvu Heřina po všech končinách světa těkala. Prometheys prorockým duchem svým zvěstuje jí další běh trapné její pouti a konečný cíl jejího mučení, — kterak po dlouhém bloudění Zeys jemným rukou dotknutím s ní sejme roušku šílenosti a ona

z tohoto božského dotknutí syna porodí, z jehož potomstva pocházeti bude onen spasitelný hrdina, kterýž také jeho z těchto vazeb a muk vybaví. Při tom ale zároveň ohlašuje, že Zeysovi usouzeno jest, býti svržen se stolce samozvančího a že nikdo toho osudu od něho nemůže odvrátiti, než on Prometheys sám jediný. Ustrašeny hrozným osudem Ioiným a polekány rouhavými slovy Prometheovými radí mu Okeanidy k pokoře, on ale zpupně a hrdě odvětí:

I koř se, modli, lichot tomu, kdož má moc,
Mně výsost Zeysova míň platí nežli nic.

Také Hermes, jenž z rozkazu Zeysova přichází, aby Prometheys svou hrozbu o pádu panství Zeysova vyložil, nemůže jeho skloniti, ano s větší ještě zpupností vzdoruje a rouhá se hrdý titan svrchovanému pánu světa. Tu se slova posla božského vyplnila, a Prometheys hromem a bleskem uvržen jest i se skalou, k níž přikován jest, do propasti. Padaje volá:

Ó matko svatá, ó nebes aethře,
Ty zdroji světla všemu se prýštící,
Vizte, jaké trpím bezpraví!

Toť náčrtek obsahu velkolepého dramatu! — A není Zeys v něm vylíčen jako závistivý ukrutník, jako soběcký tyran beze všeho práva a spravedlnosti, beze vší lásky a vděčnosti? A naproti tomu Prometheys. Jaká lidumilná obětavost, jaká výsost a šlechetnost charakteru, jaká úžasná trpělivost tohoto titanského mučenníka, jemuž se ta nejhanebnější křivda stala! Není v tom obrovském charakteru všecko soustředěno, co jen šlechetného a velkolepého při povaze sobě mysliti můžem? a neměl lidumilný titan právo ano povinnost vzpouru zdvihnouti proti takovému ukrutníku a tyranu, jakým je Zeys, a nemusel on pohrdati takovým vládcem i všemi jeho přívrženci, kteří jsou jenom buď slabí dobráci (Okeanos),

buď suroví pochopové pána svrchovaného (Bia a Kratos) aneb alespoň bázliví a povolní sluhové jeho (Hephaistos a Hermes)?

Takový skoro dojem musí drama naše na nynějšího čtenáře učiniti, a může zajisté se zdáti, že básník při své tragoedii jiného úmyslu neměl, než aby zápas volného ducha s absolutní onou mocí, jež nad světem a člověkem krutě a neodvratně vládne, oslavil, a vylíčil obraz charakteru šlechetného, jenž raději trpělivě všechna muka podniká, než aby od práva a pravdy, od lásky a cnosti upustil. Aneb chtěl snad básník svým občanům vylíčiti živými barvami všechnu hnusnost, nespravedlivost a krutost neobmezené vlády despotické? Či měl snad dokonce úmysl, ukázati vnitřní jalovost, mravní nicotu a nesmyslnost mythů a božstev národních?

Ani tohoto náboženského ani onoho politického směru připustiti nemůžeme.

Byloby zajisté naskrze zbytečné a nejapné bývalo, vyličovati Atheňanům hnusnost despotické monarchie, kdežto tehdejší republika po slavné porážce Peršanů ani té nejmenší myšlénky neměla, žeby se o Atheny pokoušeti mohl nějaký tyran neb despot.

A co se vytčeného směru náboženského týče, máme pevné přesvědčení, žeby takového skoro bezpříkladného rouhání se bohům ani národ nebyl snesl, ani se ho zbožný a důmyslný básník dopustil. Nám ovšem jsou Zeys a ostatní bohové olympičtí pouhým stínem, Hellenům ale byli živými a všemohoucími bohy, jimž denně nesčíslné oběti se zapalovaly, k nimž denně nesčíslné ruce a srdce s vroucí modlitbou se povznášely, očekávajíce od nich milost a požehnání. Hellenové ovšem neměli ve svém náboženství ani soustavy dogmatické ani církve s ústrojím hierarchickým ve smyslu moderním, tudíž také

ne soudu jakéhosi inquisičního, avšak veřejné mínění a stát netrpěly, aby se kdo slovem neb skutkem bohům národním v pravdě byl rouhal, je popíral aneb ústavy a zřízení náboženská byl rušil a zneuctíval. Veškeren jejich život, jak domácí tak veřejný, byl naskrz a naskrz proniknut náboženstvím, ano nebylo u nich ani místa ani počínání jen poněkud významnějšího a důležitějšího, ježto by se nebylo božstvem označilo a zasvětilo. Archaeolog žasne, s jakým ohromným nákladem Hellenové a zvláště Atheňané bohům svým nejnádhernější chrámy a velkolepé sochy zřizovali, nejdražší oběti přinášeli a nejskvostnější obřady strojili, jako se to snad v té míře nikde jinde nestávalo. A to zajisté nebyla jen zevnější věc; kdo nepředpojatě a spravedlivě duševní život Hellenů oceňuje, musí přiznati, že tento národ při vší hloubavosti a genialnosti byl hluboce a opravdu zbožný. Jako bohové nejvzácnější dary bohatě mu uštědřili, tak jim za to v té míře byl vděčen.

Povaha národu a náboženství samého připouštěla ovšem větší snášelivost ve věcech náboženských. Tak na příklad prominulo se v tom ohledu opojené bujnosti a rozpustilosti komoedie velmi mnoho, a Aristophanes, jenž jinak proti zmáhajícímu se modernímu rationalismu sám dosti horlí, dovoluje sobě často s bohy divně nakládati. Kde ale šlo o vážnost a opravdovost, tam byly stát a veřejné mínění dosti citlivy. To dosvědčuje soudní stíhání Diagorovo, Protagorovo, Alkibiadovo a Sokratovo. A tak zajisté i při vážnosti a opravdovosti tragoedie bylo mínění veřejné dost citlivé. To zkusili Eyripides a Aischylos sám. Onen totiž odvážil se jenom v tragoedii Melanippe říci: „Zeys, buď si kdokoliv, neb ho toliko z řeči znám“, a v divadle nastalo takové pobouření, že básník závadný tento verš proměniti musil. Aischylos

pak byl soudem stíhán, že v jedné tragoedii v něčem o náboženství zavadil, bezpochyby proto, že něco z Eleysinských mysterií, ve kteréž zasvěcen byl, na jeviště přivedl. [1])

A to obecenstvo bylo by snášelo takové zpupné rouhání se proti Zeysu, bohu svrchovanému, jakové z úst Prometheových se ozývá?

To zajisté ne, a v skutku také nebyl žádný jiný básník více dalek toho, než Aischylos, to srdce vroucí a zbožné, ten duch důmyslný a hluboký.

Že se na něm vyhledávala závada v náboženském ohledu, a byť se byla i nalezla, to by zajisté proti němu nesvědčilo. S podobným osudem potkal se také příbuzný s ním duch, velký Dante, a přece je básník hluboce a opravdově křesťanský, — s po-

---

1) Že Aischylos pro věc náboženskou před soudem stál, dosvědčuje mimo jiné zprávy také Aristoteles; stará pověst dokonce vypravuje, že básník náš v nebezpečenství byl, aby ho v divadle neukamenovali. Utekl prý se k oltáři Dionysově, načež areopag se ho ujal, dokládaje, že básník pro takovou věc před jeho soud náleží. Od areopagu byl prý ale propuštěn hlavně pro své rány a udatné činy v bitvě Marathonské a pro zásluhy svého bratra, jenž v bitvě Salaminské hrdinským skutkem se byl oslavil. Tato pře Aischylova byla u starých Hellenů oblíbeným předmětem řečí a deklamací školských. Staří kritikové všelijak hádají, v které tragoedii a jakým způsobem básník náš o náboženství zavadil. Jmenují jeho Střelkyně, Kněžky, Sisypha, Iphigenii, Oidipa, ano i *Eymenidy; Promethea ale nikdo.* Mimo Eymenidy strátily se všechny tu uvedené tragoedie, nemůžeme tudíž souditi, v čem se básník prohřešil; že toho v Eymenidách neučinil, je nade vši pochybnost. Tato tragoedie je proniknuta takovou hlubokou zbožností, žeby nejcitlivější svědomí náboženské sotva něco závadného v ní nalezti mohlo.

dobným osudem se potkal mnohý jiný šlechetný duch, jenž vroucně a nadšeně k náboženství lnul, kdežto pokrytství a pohodlný indifferentismus všemu takovému šťastně se vyhnou. Ráz ducha Aischylova byl vůbec více velikánský a příkrý než lahodný a přítulný, on nemohl a nechtěl plavati v proudu denního mínění a nebyl zajisté nikdy *persona grata* před soudem tohoto mínění, ano ještě podnes mnohý něžně aesthetický a patentně vzdělaný duch vyhýbá se starému velikánu.

Přes onen půhon *z asebeiy* můžeme se vším právem směle tvrditi, že v celém starém věku není básníka, u něhož by se hlubší a vroucnější zbožnost jevila, v němž by taková plná a pevná víra náboženská s nepostřední ještě opravdovostí a upřímností žila. Aischylos ovšem přetvořoval mythy k účelům básnickým ve smysl idealnější a formu ušlechtilejší, to však bylo dovoleno; on pronikal hloubavým duchem víru náboženskou, jak z podání v národu žila, v podstatě ale se od ní neuchyloval, ačkoliv zajisté ve velké a důmyslné jeho duši jinak se zrcadlila, než v prostém názoru obecném.

Nezvratným toho důkazem jsou jeho díla. Každý, kdo má smysl pro takové věci, musí cítiti, jaká hluboká zbožnost z jeho plodů dýše, jak právě z toho živlu všechny vyrůstají. S jakým důrazem hlásají úctu před bohy a koření se jejich moci a velebnosti! Zvláště ale o svrchovaném pánu nebe a země, o Zeysovi mluví Aischylos s výrazem nejhlubší úcty, a to právě na takových místech, kdež patrně vidět, že se tu jeho přesvědčení ozývá. Nelze tedy jinak pomysliti, než že rouhavý vzdor v Prometheu nevychází z přesvědčení básníkova, nýbrž jen ze zpupnosti odbojného titana.

A jak by byl mohl vůbec básník takovou rouhavou zpupnost proti nejvyššímu bohu pronášeti za své přesvědčení u národu, jaký Hellenský byl, jenž takřka za základ mravního a života vůbec považoval právě ono držení se v pravé míře a vystříhání se všeho, což zpupně meze člověku uložené překračuje (*hybris*)?

A konečně kterak by byl mohl básník tak zbožný a důmyslný tak nerozuměti mythu, jejž spracoval, — mythu, jenž mezi nejhlubší a nejohromnější náleží a idey v sobě zavírá, ježto teprvé na vyšším stupni náboženského vývinu svého prayého rozvinu dosáhly, pročež jsme jej právě předchozím temným zářením velkých mysterií náboženských nazvali. Co naše náboženství angely padlými a svůdným hadem v ráji vyslovuje, toho tušení, — abych řekl —, jednotlivé kmity probřeskují v mythu o Prometheu; ano i slabý a temný odlesk velké oběti na Golgathě kmitá se na pusté skále, kde hrdý titan ukován jest.

K doličení toho musíme podati nástin toho mythu hlubokého.

Hellenové sobě myslili zponenáhlý rozvoj světa hmotného a duchového z temna a pusta k jasnu a řádu. Z počátku bylo *chaos* (pustá a temná propast), z něhož se vyvinuly *Gaia* (země), *Tartaros* (věčná tma) a *Eros* (láska). Toť byl úkon naprostý; hmota byla tudíž prvopočáteční a věčná, Eros pak, „*nejkrásnější ze všech bohů*“, byl jako duchem, jenž hmotu pronikl a k rozvoji přivedl. Z Gaiy se narodily *Uranos* (nebe), moře a hory. Z lásky Urana a Gaiy pochází pokolení starších vladařů nebeských, totiž bohové titanští, z nichžto nejdůležitější jsou: *Kronos* a *Rhea*, rodičové později vládnoucích bohů, a *Japetos*, otec Menoitia, Atlanta, Promethea a Epimethea, jakožto zosobení a representant pokolení lidského

čili vlastně rozličných jeho vlastností, povah a sil. *Uranos* (nebe vláhu a teplo dávající) značí plodnost, *Kronos* pak dozrání, a *Zeys* konečně svrchovaného boha nebes (ve smyslu přírodním) a nejvyššího pána a vládce (ve smyslu mravném), jenž panství božské nastoupil, když rozvoj světa hmotného se ukončil a síly přírodné v stálou rovnováhu uvedeny býti měly i vyšší řád mravní na základě sebevědomé osobnosti nastati měl. Nový vládce bohů a světa chtěl se také s pokolením lidským vypořádati. Dle názoru hellenského nebyl totiž člověk tvorem božím, nýbrž stejného původu s bohy, s nimiž dříve ve spolku žil. Při tom byl ovšem tvor smrtelný a nízký, jenž v nepostřední své jednotě s přírodou (se staršími bohy přírodnými) ovšem blaze ale bez pravého sebevědomí žil, nemaje v sobě podstaty mravní. To muselo přestati za vlády nových bohů, plných to a sebevědomých osobností.

Zeys dal říši podzemskou Aidoneovi a moře Poseidonovi, olymp pak co sídlo božské a zemi zůstavil všem bohům společně. Lidé náleželi tudíž všem bohům a přede vším ovšem Zeysovi. Při nastalém vypořádání mezi člověčenstvem a bohy mělo se ustanoviti, co každému z nich sluší a náleží. Jmenovitě ustanoveno, že lidé na znamení své odvislosti a vděčnosti bohům oběti přinášeti mají. Tu se postavil Prometheys, sám bůh z pokolení ovšem odbojného a zatraceného, za zástupce a repraesentanta člověčenstva, aby bohům klamem odňal, co jim přísluší. Zaobalil totiž maso a útroby býka obětovaného do kůže, kosti pak úhledně přikryl hojným tukem a nechal Zeysovi na vůli, aby si vybral ten díl, jejž nyní a napotom z obětí míti chce. Dobře znaje zlý úmysl a lest Prometheovu volil Zeys přece naschvál kosti v tuku zaobalené, a ty obětovali potom skutečně lidé bohům, z lepších částí žertvy pro sebe hojné a veselé hody strojíce. Aby smrtelné za toto

přelstění potrestal, odňal jim Zeys oheň, nevyhnutelně potřebný při žertvě jakož ke každému zdaru a pokroku hmotnému. Avšak Prometheys člověčenstvu zase vzácný tento dar boží zaopatřil novou lstí a podvodem, ukradnuv jej Hephaistovi. Tu uzavřel Zeys potrestati lidi vlastním jejich nerozumem. Poručil Hephaistovi udělati z hlíny překrásnou dívčí postavu, kterouž ostatní bohové a bohyně hojně nejkrásnějšími dary ozdobili (Pandoru), a poslal ji po Hermovi *Pro*metheovu bratru *Epi*metheovi. Jakož onen byl chytrák a *napřed* vše *rozmýšlel*, byl tento zpozdilec a rozmýšlel vše teprvé *potom*, když se již bylo stalo. I přijal Epimetheys radostně klamný a vábivý dar bohů, a takto přišla *první žena* na zem. Lidé se z ní velice těšili, avšak s toutou *Evou* přišly zároveň všeliké pohromy a trápení na zem z nádoby, kterouž žena všetečně a zvědavě otevřela. Promethea ale dal Zeys z trestu přikovati k sloupu, kdež mu orel játra (dle řeckého náhledu sídlo vášní) vyžírá, z kterýchž muk ho po dlouhém čase Herakles vysvobodil, tento velký a spasitelný hrdina a nejmilejší z smrtelných synův Zeysových, zastřeliv orla krutého. Avšak ještě jiného spasitele bylo potřebí — kentaura Cheirona, syna Kronova, jenž jsa bůh nesmrtelný a za Promethea se obětuje sám do Hadu černého za něho sestoupil.

Ve formě místy ovšem naivní vyznačena jest v mythu o Prometheovi hluboká ona idea o pádu prvního člověka. Prometheys je jeho repraesentantem a s druhé strany ale spolu také původem sporu mezi božstvem a člověčenstvem. Hrdý titan znamená snahu v člověčenstvu vybaviti se z poddanosti a odvislosti od vyšší moci a spoléhati ve všem jen na sebe, — znamená odpadnutí člověka od boha a vzpouru proti němu; — jest tedy v mythu pohanském tím, čímž je v biblí angel padlý, jenž v podobě hada člověčenstvo svedl, aby jedlo ovoce se stromu poznání.

Avšak což v mythu jen jako dětskou rukou naškrtnuto, to genialní duch Aischylův v ohromném obraze s podivu hodnou již jasností vyličil. Zdá se jakoby ve velikém tom duchu bylo jako ve snách procitlo hluboké tušení.

Aischylos se v některých věcech uchýlil od mythu. Tak se nezmiňuje o přelstění Zeysově při oběti. Přičila se bezpochyby genialnímu duchu dětinská skoro forma, jíž se měla vyznačiti marná chytrost lidská proti věhlasu božskému a nevděk a rouhavá bezbožnost člověka. Aischylův Prometheys není podvodný chytrák, nýbrž obrovská a velkolepá figura, aniž přece při tom základní jeho význam zrušen jest. Taktéž mlčí Aischylos o Pandoře a líčí prvotní stav lidského pokolení jinak než mythus v básni Hesiodově.

Člověčenstvo bylo bídný tvor. Jako dítě nemluvné, jako němá tvář žilo jako ve snách beze všeho poznání a vědomí. A zrovna tak bídný byl také jeho život tělesný. I chtěl je Zeys vyhubiti a stvořiti jiné, ježto by k novému řádu bohů slušelo. Tomu se ale opřel titan hrdý a zachránil své člověčenstvo, které již za vlády starých bohů titanských žilo, — své člověčenstvo *zvířecí;* avšak roznítil v něm doutnající jiskru ducha, zbudiv v něm *sebevědomí*, *um* a *poznání*. A tak se z člověka stala osobnost, schopná cnosti a hříchu. [2]) Zeys pak takového člověčenstva již nevyhubil, a tak svým vzdorem proti svrchovanému bohu stal se titan ochráncem pokolení lidského a taktéž jako duchovným jeho tvůrcem, a spolu dobrodincem velikým, staraje se o blahobyt jeho tělesný všemi prostředky. Naučil je totiž všemu ře-

2) Jakož vůbec často v tomto úvodu činíme, volíme i tu pojmy moderní. Anticky by se to muselo jinak vyjádřiti.

meslu, průmyslu a všemu umění technickému. Ano i duši jeho ulevil, odňav člověku teskné předvídání smrti a vštípiv do něho slepé naděje. A jakož on těmto novým bohům vzdoroval, tak mělo též člověčenstvo jen na sebe spoléhati, na své sebevědomí, svou svobodu a na samočinnost svého ducha. Prometheys otevřel a podmanil člověku zem a síly přírodné, od bohů ale zraky a srdce jeho odvrátil. Naučil ho ovšem obětovati, nevšak ale k poctě bohů, nýbrž aby z žáru obětního budoucí a zatajené věci hádati a věštiti dovedl, — tedy jenom k soběckým účelům.

Uděliv člověčenstvu dary veliké odloučil a odcizil je přece vzdorný a hrdý titan od bohů, avšak učinil to *jakožto bůh*, učinil to s plným vědomím, že za svou lidumilnost hrozné muky snášeti bude; — *obětuje* [3]) se tudíž a *trpí* z lásky k člověčenstvu, a to s takovou hrdou a vítězoslavnou radostí obě-

3) Prometheys se nám tu jeví co bůh za člověčenstvo se obětující, za ně trpící. Musíme sem položiti náhled genialního katolického theologa *Döllingra*, jejž o Aischylově Prometheu pronáší ve spise: „Heidenthum und Judenthum“ pag. 270:

„Wie wunderbar erscheinen hier die Strahlen höherer Erkenntniss und primitimer Ueberlieferung gebrochen, wie fremdartig gefärbt und wieder durchsichtig genug, ihre Urgestalt erkennen zu lassen! Ueber den gewöhnlichen Kreis Hellenischer Anschauungen reichen freilich die Ideen dieses *ahnungsreichen* Drama weit hinaus, so weit, dass es wohl nur wenig verstanden wurde, und die nachfolgende Griechische Literatur sich, so viel wir sehen, nicht mit demselben beschäftigte. Schon die Darstellung des leidenden Gottes tritt hier ganz aus der heidnisch-Hellenischen Anschauung heraus, denn sonst ist ein leidender Gott wie Dionysos, Attes, Adonis nur die hinwelkende, absterbende, aber im Tode der neuen Blüthe entgegengehende Natur. Hier jedoch leidet der

tovnou, že jí zajisté každý, kdož velkou tragoedii Aischylovu čte, uchvácen jest, a nadšen se cítí nezlomnou onou svobodou sebevědomého ducha, ježto se tak velkolepě a důmyslně v nesmrtelné básni oslavuje, že zajisté s úžasem se ptáti musíme, jakého umění a ducha k tomu potřebí, aby vedle ohromné postavy

---

Gott um der Menschen willen als ihr Wohlthäter, und so sind denn in Prometheus drei Persönlichkeiten und drei Funktionen oder Richtungen durcheinander gemischt; denn in seiner Feindschaft und in seinem Trotze gegen den Weltgebieter gleicht er dem gefallenen zum Satan gewordenen Erzengel, und wie später Gnostische Sekten den Schlangengeist, der die ersten Menschen zum Genusse von der verbotenen Frucht des Erkenntnissbaumes verlockt, als den göttlichen Wohlthäter der Sterblichen betrachteten, so wird hier Prometheus, der die verbotene Erkentniss und Kunst ihnen mittheilte, als der schützende und rettende Genius der Menschen dargestellt, und wieder als der freiwillig für sie leidende; zugleich aber ist er der Urmensch und Repraesentant der ganzen Menschheit, wie sie gegen die Gottheit und ihr Gesetz sich auflehnt, dafür ein düsteres, mühevolles Dasein erntet, einer Erlösung aber und einen göttlichen Retter, der für sie sich hingeben wird, entgegensieht!“

Z toho a ze slov, jichž Döllinger o něco napřed o Prometheu užívá „*angenagelt an das Felsenkreuz*“ vyplývá, že důmyslný theolog v Prometheu zatemnělou analogii s obětí na Golgathě viděl, kterouž taktéž slavný křesťanský theolog *Augusti* (Dissertatio II de audiendis in Theologia poetis. Vratisl. 1815), Dr. C. F. A. *Bellmann* (De Aeschyli ternione Prometheo. Vratisl. 1839 p. 231) a Dr. B. A. *Toepelmann* (Commen. de Aeschyli Prometheo. Lips. 1829 p. 69) spatřovali. Schoemann to ovšem nazývá pošetilostí, poněvadž to odporuje jeho náhledu o Herakleovi; avšak tu se zdá důmyslný filolog býti na omylu. Velké idey metají *své stíny* daleko napřed a *na místo nejedno.*

Prometheovy také výsost a velebnost Zeysova důstojně se vylíčila, a spor hluboký smířil mezi dvěma principy, jichžto zápas naše tragoedie líčí.

Bohužel schází nám plná odpověd na tuto otázku, neboť zachovala se nám jen jedna a to prostřední ze tří tragoedií, v nichž Aischylos mythus o Prometheu vylíčil, a malé zbytky a nepatrné zprávy starých spisovatelů nedostačují, abychom si jen poněkud osnovu velikánského cyklu dramatického představiti mohli. [4]) Zbyla nám jen ta část, v níž, jak nemůže býti pochyby, básník právě Prometheu horovati dal, kdežto zajisté v první tragoedii základní idey se vysloviły, z nichž výsost a oprávněnost nového řádu božského slavně se jevily, v třetí pak konečný smír zpupného boha titanského se svrchovaným vládcem nebes a země, s Zeysem, tak velebně, úplně a zbožně se oslavil, jak se to, ovšem v jiném oboru, děje v Eymenidách mezi starým a novým řádem bohů.

Avšak zachovaná tragoedie a co jinak o ztracených víme, dostačuje přece, abychom se domysliti mohli, kterak v celku onen smír se stal.

Prometheys dal člověčenstvu velké dary, ne však ty největší. Vštípil mu slepé naděje do srdce, toť ale není blahá důvěra a pevná víra v milost a spravedlivost vyššího řízení božského; vzkřísil v něm pamět, tuto tvorčí matku všechněch Mus; toť ale nebylo pravé umění. Dle hlubokého názoru Hellenského pocházelo toto od bohů; bylo darem bohů a v jejich ochraně, a náboženství bylo prvním a hlavním jeho živlem. Toho umění nemohlo míti Prometheovo člověčenstvo, ježto pocházejíc ze vzdoru proti bohům od nich bylo od-

4) Prometheys *Pyrphoros* (oheň přinášející), Prometheys *Desmotes* (upoutaný) a Prometheys *Lyomenos* (vysvobozený).

padlo. A vůbec dary Prometheovy nejsou takové, jimiž *člověk k mravní, státní a náboženské osobnosti a společnosti dospívá.* Čtení a počítání, pohodlný byt, vůz, loď, zlato a všechen průmysl i rozličné umění a vědění nečiní ještě celého člověka. V ten smysl se pronesl důmyslný Platon o darech Prometheových, dokládaje, že *to nejlepší, co člověk má, jen od bohů pochází.* [5]) Aischylos, jsa básník, ovšem to neřekl holými slovy, než báseň jeho skutkem to dosvědčuje.

Prometheys vzdoroval zpupně svrchovanému vládci v nebi a na zemi, a jeho člověčenstvo je vlastně plod rouhavosti. Zeys tresce hříšníka za tento odboj; na

---

5) Viz Platonova Protagora. Velmi dobře praví K. *Steinhart* v úvodě k této rozmluvě (Plato, übers. von H. Müller I. 422.): „In der Prometheusfabel liegt ein sehr gediegener Gehalt. Wir finden darin den tiefsinnigen und wahren Gedanken, dass der Mensch, als dessen Schöpfer und Vertreter Prometheus erscheint, durch eigene Kraft wohl zu allerlei bürgerlichem Gewerbe und zu der künstlerischen Verarbeitung natürlicher Stoffe, mit einem Worte, zur Gewerbsthätigkeit gelangen kann, dass aber jene höhern Mächte, die das Leben des Menschen veredelnd zusammenhalten, Recht, Staat und Gesetz, fromme Scheu vor dem Heiligen und Liebe des Rechts, ohne welche die menschliche Gesellschaft sich aufreiben und in thierische Wildheit versinken müsste, einer höhern Ordnung der Dinge angehören und den Menschen nur von Gott kommen können.“ Taktéž praví *Hegel* (Vorlesungen über die Philosophie der Religion II. 93.): „Was Prometheus die Menschen gelehrt, sind nur Geschicklichkeiten, welche die Befriedigung natürlicher Bedürfnisse angehen.“ K pravému jádru tohoto mythu dostali se dle mého zdání: *Lasaulx*: Prometheus, die Sage und ihr Sinn. Würzburg 1843; *Schoemann*: des Aeschylos gefesselter Prometheus. Greifswalde 1844; a *Döllinger*: Heidenthum und Judenthum. Regensburg 1857. pag. 268, a t. d.

pokolení lidské ale neuvalil svého hněvu, ano milost mu prokazuje udíleje mu ty dary nejvyšší, jichž zpupný titan při svém odbojném vzdoru proti bohům lidskému pokolení dáti nemohl a nechtěl, totiž ty dary, jimiž člověk *k vyššímu životu* dospívá. Největší důkaz milosti božské dal ale Zeys tím pokolení smrtelnému, že on sám a jiní jeho bohové a bohyně s Olympu sestoupili a s tím tvorem denním se smísili, z čehož bohorodé plémě *heroů* pochází, tyto pravzory pokolení lidského, jimž za vyšší pořádek státní a společenský, jakož i mravní a náboženský děkovati má.

Zbožná a ideální mysl Hellenů odvozovala totiž vše, co důležitějšího a významnějšího znali, z původu božského. Tak mohly taktéž ony vynikající osoby, jimž staré podání slavná hrdinství, podivu hodné příhody a dobrodružství, založení měst a států, vyhubení všelikých hrůz a příšer, uvedení řádu zákonného, zřízení kultů náboženských a jiných ústavů blahých a t. d. přisuzovalo, tak mohli i původové rozličné vyšší umělosti, oni prapěvci, hudci, stavitelové a t. d. býti jenom *synové božští.*

Tito heroové byli jeden pramen zjevování se bohů lidskému pokolení, jeden způsob, jímž mu svou vůli zvěstovali, své dary udíleli a svůj řád na zemi uváděli.

Avšak přiblížení se boha k smrtelnému bývá pro tohoto osudné a hrozné, a kdož vyvolen jest za nástroj božské vůle ano i milosti, musí to často svým lidským blahem zaplatiti, — náhled to tajemný a hluboký, s nímž se v rozličných formách potkáváme.

První smrtelná, kteréž se Zeys a vůbec bůh Olympický přiblížil, byla *Io*, dcera Inachova, a z pokolení jejího se právě narodil poslední a největší z oněch smrtelných synů Zeysových — heros *Herakles*, jemuž popřáno bylo po smrti na Olympu přebývati s blaženci

nesmrtelnými. V něm se dovršil pojem mužnosti jak v účinnosti tak i v trpení, v něm se dovršil pojem heroa blahočinného a spasitelného, jakož se s ním ukončilo Zeysovo plodné se míšení s pokolením smrtelným. A když Zeys posledního svého syna na zem byl poslal, v němž míra lidské bytosti a dokonalosti v jistém smyslu vyplněna byla, když člověčenstvo v sebe bylo pojalo obsah božský, tu vypršela i lhůta, kdež repraesentant odpadlého pokolení lidského vysvobozen a spasen býti měl, kdež bůh, jenž za ně trpěl, zase do Olympa se navrátil. I vysvobodil největší a nejmilejší ze synů smrtelných Zeysových, Herakles, Promethea, odbojníka zpupného a titana trpícího. [6]) Zeys byl s ním i s člověčenstvem smířen.

Na těchto ideách, jež jsme tu krátce jen naznačili, zakládá se zjevení *Ionino* v naší tragoedii; a co zpupný titan vydává za důkaz ukrutnosti Zeysovy, je dle pravé podstaty znamení příštího jeho smíru.

Nejvyššího obdivu hodno je zajisté to, s jakou umělostí a s jakým hlubokým důmyslem Aischylos mythus o Ioně do své tragoedie vpletl a jaký význam mu dal.

Prometheys vyhrožuje Zeysovi, že mu je souzeno býti svržen z vlády nebeské, a to vlastním synem z manželství, jakýmž se jednou zasnoubí. Tentýž osud

---

6) Starý křesťanský vykladatel Hesiodovy Theogonie Johannes Diaconus praví při výkladu mythu Prometheova o Herakleovi: že přišel jako Kristus a zbavil Promethea okovů. A zajisté považoval náboženský názor Hellenů Heraklea za spasitele, jenž záhubu odvrací. Je velmi zajímavo a důležito v pohanském názoru náboženském stopovati, jak v něm idey temně probřeskují, touhy se zhluboka ozývají, ježto jasnějšího světla a plného ukojení se domáhají.

potkal Krona a Urana, Zeys pak také není bytost odvěká, věčná a neobmezená. Vzal původ v čase a jsou mu jisté meze kladeny. Prometheys zná osud Zeysův, neboť jest právě onen reflektující, napřed uvažující, k budoucnosti hledící duch a tudy i věštec. Dle názoru Hellenského nebyl totiž duch věští vždy a výhradně dar božský, nýbrž z části vlastnost lidská; mohlo tudíž i Prometheovo člověčenstvo věštiti. Zeys ve své blaženosti olympické a při svém věhlasu abych řekl božsky nepostředním nezná tohoto nebezpečí, avšak zná je titan trpící, ten duch pracně a samohybně činný. Je to sňatek s Thetidou, avšak svrchovaný vládce bohů a lidí se ho vzdal, a bohyně, nevěsta Zeysova, dána za choť Peleovi, muži smrtelnému, a porodila *Achillea*, posledního bohorodého heroa, v němž ideal hrdiny jinošského dovršen byl. Postava to nejkrásnější v hrdinstvu Hellenském a při tom hluboce dojímavá. Božská matka nemůže syna učinit nesmrtelným, hrdina krásný musí v květu mládí umříti a syn božský jako každý smrtelný do Hadu tmavého sestoupiti.

A tak bylo spolu také dovršeno a stvrzeno smíření Zeysovo s člověčenstvem.

Ještě o jednom vztahu mythologickém čili náboženském musím něco doložiti. Hermes zvěstuje Prometheovi vůli Zeysovu, že jiný nesmrtelný bůh za něho samoděk do Hadu vstoupiti musí. To učinil *Cheiron*, syn Kronův, jediný věhlasný a laskavý z divého a surového pokolení kentaurů, jenž nezhojitelně raněn jsa tu obět za Promethea podnikl. Byl úmysl Zeysův, prvotní zvířecí člověčenstvo v Tartarus uvrhnouti, za ně musela tudíž obět v náhradu dána býti, a to právě jeden z oněch surových a zvířecích daemonů, ale ten, jenž k ušlechtilosti, umění a moudrosti se rozvinul.

Tak se ukončil velkolepý a ohromný zápas. Prometheys uznal výsost a velebnost Zeysovu, zjevil mu

své tajemství, a Heraklem okovy zbaven přijal železný prsten a věnec vrbový, jež potom, jak to místy u Hellenů zvyk byl, na znamení udělené milosti nosil. Ta pokora u zpupného a hrdého titana! Tak to Aischylos v třetí tragoedii vylíčil, jak ze zprávy u Athenaia (XV. 674 D.) s jistotou víme; s nemenší snad bezpečností můžeme tvrditi, že básník taktéž pověděl, že smířený titan bude nyní věštcem a rádcem bohů v Olympu, jak o tom z jiných zpráv a ze starých obrazů víme. Aischylos učinil z Promethea postavu tak šlechetnou a velkolepou, že když titan blud svůj uznávaje Zeysu se pokořil, tento zajisté soka takového důstojně na milost přijal. Básník dal vítězství tomu, komu náleželo — Zeysovi, avšak byl to přece jen zápas bohů, a princip, jehož repraesentantem šlechetný titan jest, pojal básníkův velký duch v celé jeho vážnosti.

Tato konečná pokora odbojného titana je tuším sama o sobě důkazem, že ohromný spor v naší tragoedii vylíčený v celku trilogickém náboženským smírem se urovnal. S toho stanoviště musí se naše tragoedie uvažovati, nebo sama o sobě by se mohla naskrze křivě pojmouti, — osud to, s nímž se skoro vesměs potkává. Sám badatel tak genialní a všestranný jako Döllinger, jenž úžasnou hloubku ideí a velkolepost našeho dramatu docela pojal, domnívá se, že básník v něm přece od národního náboženství se uchyloval. V některých náhledech vedlejších, to připouštíme, od podstaty a ducha opravdové a hluboké zbožnosti ale nikoliv.

Nemůže ovšem jinak býti, než že mnohá věc v Prometheu našemu názoru náboženskému se příčí, ve kteréž Hellen při anthropomorfismu a polytheismu svého náboženství nic závadného neviděl. Zeys nebyl ještě pouhý duch a svrchovaná osobnost, z kteréž všecko svůj původ má, v níž všecko spočívá a ku kteréž se všecko vrací, nýbrž bytost v mnohém ohledu obme-

zená. Odboj Promethea, boha titanského, proti jinému bohu nebyl tudíž v té míře náboženskému citu Hellenů závadný, jakoby byl našemu. Tak mohl též Zeys zajisté na začátku své vlády, než všechen odpor potlačen byl, přísněji panovat a kárati, — ano mohl Promethea i pro *přílišnou* jeho *lásku k člověčenstvu* potrestat, aniž se to mravnímu a náboženskému vědomí Hellenskému tak velice příčilo. Zeys nebyl bůh svrchované lásky a milosti. Hellenští bohové měli svá práva k člověčenstvu a přísně k tomu přihlíželi, aby se jim zadost učinilo; člověčenstvo pak bylo sevřeno v dosti těsné meze, jejichžto překročení hněv božský stíhal. Poměr člověčenstva k božstvu zakládal se více na moci a právu, než na lásce a mravnosti. Z toho lze porozumět, že se mluvilo o *závisti* bohů k člověčenstvu. Když totiž člověk příliš se vypnul přes míru a meze lidské, byl tím hněv bohů popuzen. I přílišné štěstí a veliká krása zbuzovaly v srdci teskné tušení, že brzo pominouti musí; — náhled to i jinde daleko rozšířený a hluboce zakořeněný. Hellenům byl jako v náhradu za pokoru, kteréž ve smyslu křesťanském neznali. U Homera a ještě u Herodota béře se tento *Phthonos* (závist) bohů v plném smyslu, aniž se při tom na nějakou vinu se strany člověka myslilo, později ovšem přetvořen byl v trestající hněv božský na přepych lidský. Platon praví, že závist v kole bohů místa nemá.

Ještě z jiné příčiny neviděl Hellen v tom, že Prometheys pro přílišnou lásku k člověčenstvu trestán byl, tak veliké závady. Měl totiž Hellen podivu hodnou resignací, jaké bychom u národu tak jarého a čilého ani nehledali. Věděl, že bohům dána blaženost, lidem ale svizel a strast. Nejlepší na světě jest: nebýti narozenu, a potom přijde hned: brzo umříti. Koho bohové milují, ten umře mlád. Na světě není nic strastnějšího a bídnějšího než člověk. Takové a podobné výpovědi nacházíme

u filosofů, historiků a básníků Hellenských velmi často, a nejsou snad jenom nápady rozmrzelosti jednotlivé, nýbrž pocházejí z obecného a hlubokého přesvědčení. Jest v skutku s podivením, že národ tak geniální a energický takový zasmušilý a trudný názor měl o bytosti lidské, a zdá se skoro, jakoby i tento příklad dosvědčoval náhled, že geniálnost a cit blaženosti na světě spolu nebývají.

A nemusíme se právě nanejvýš obdivovati hlubokému důmyslu našeho básníka, že přes to přece Promethea proti podání mythickému pojal jako boha, jenž z *lásky* k člověčenstvu, tomuto slepému a bídnému tvoru dennímu, takové muky podniká a se obětuje?

Zajisté právem pověděl Döllinger, že drama naše bohaté jest na tušení velkých ideí a že mu sotva jeho a pozdější věk rozuměli. Tato neschopnost, aby pozdější ovšem učení a často ducha plní literatové Hellenští byli rozuměli hlubokým ideám, ježto z velkolepého dramatu prosvitají, byla bezpochyby příčinou, že se nám celý jeho kruh nezachoval. Vzdoru titanovu proti Zeysovi, ne ale smíru jeho rozuměli věkové, jimž stará víra a idey náboženské byly již jen předmětem filosofie a archaeologie. A tak nám zbyl jen *torso* z díla, jemuž co do hloubky a rozsahu ideí, co do velkoleposti a ohromnosti v provedení v staré literatuře zajisté v roveň nebylo.

Že se stal smír mezi Zeysem a Prometheem a že se bůh řádu starého pokořil svrchovanému vládci bohů a lidí, to víme s jistotou; kterak ale v duchu titanově poznání, že člověčenstvo darů, ochrany a milosti bohů nových postrádati nemůže, a jak v něm uznání výsosti Zeysovy konečně k průchodu přišlo, o tom ani domněnky jen poněkud bezpečné podati nelze. Z rázu Aischylova genia básnického může se souditi, že vše vylíčil mythicky a typicky; očekávati u něho podrobné

provádění úkonů psychologických a reflektivních byloby přenášení pathologického a psychologického živlu moderního umění do přísné antiky Aischylovy.

Podáme v krátkosti náčrtek třetí tragoedie, jak si ji ze zlomků zachovaných a dílem ze zpráv poněkud sestaviti lze.

Chorem byli titanové, sourodé s Prometheem pokolení, jež Zeys smířený milostivě z propastného vězení Tartaru již byl propustil. I přicházejí k svému sourodci, jenž z hrobu svého zase na světlo vynešen byl i se skalou, k níž přikován jest. Jejich vstupem začínala tragoedie. Praví:

Přišli jsme — —
Tyto tvé strasti, ó Promethe!
A tvých okovů muky uvidět.

Z několika jiných veršů je patrno, že titanové dalekou cestu svou obšírněji líčili. Prometheys jim žaluje své muky a již považuje smrt za žádoucí konec svého trápení; avšak Zeys mu ho nepřeje. Z této řeči Prometheovy zachovalo se sedmadvacet veršů v překladu Attiově u Cicerona (Tuscul. II. 10).

Z některých věcí lze zavírati, že třetí tragoedie s druhou měla jakousi obdobu. Titanové litovali tudíž bezpochyby jako Okeanidy krutý osud Prometheův, avšak jsouce s Zeysem smířeni radili sourodci svému taktéž k smíru, ovšem ale nadarmo. A jakož v druhé tragoedii vystupuje šedý Okeanos, bůh laskavý a dobrotivý, a s blahou klidností a zralou rozvahou stáří Promethea k povolnosti napomíná a za smírce se mu nabízí, tak přišla v třetím dramatu prabohyně *Gaia*, ta velebná praměti všeho tvorstva a všech bohů, kteráž chotě (Urana) i syna (Krona) s trůnu božského padati viděla. Jako Okeanos byla i ona zpočátku odpůrkyně Zeysova a porodila giganty, aby proti němu vzpouru zdvihli a pád pokolení titanského na něm pomstili. Avšak Zeys

byl již titanům odpustil, a též ona s ním se smířila. Ovšem netklo se její domlouvání Promethea.

O dalším rozvinu dramatu můžeme se domýšleti, že nyní *Herakles* vystoupil co protitvar Ionin. Též on je na daleké a strastí plné pouti, kterouž podniká, konaje své povolání od otce Zeysa uložené, aby spasil trpící, potřel zpupné rouhače, vyhubil všeliké hrůzy a na zemi blažší řád a bohům líbý pořádek uvedl; kdežto Io svou divou těkavostí, kteréž Prometheys ovšem svým věhlasem pravou dráhu vykazuje, jako obrazem člověčenstva jest, kteréž proti božstvu se vzpírajíc pokoje a smíru dojíti nemůže.

A právě je zase bohorodý heros na cestě, aby s titana Atlanta, jenž země a nebes pól na svých ramenou nosit musí, břímě ohromné sňal a z háje Hesperid přinesl zlatá jablka, tento líbezný znak síly plodící, nevadnoucí lásky a sňatku manželského. Zabloudiv přišel k Prometheovi. Titan mučený ho ihned poznal a vítá:

Ó otce nepřítele synu přemilý!

Jako Io tázal se bezpochyby Herakles Promethea, kdož jest a kterak ho zná. Ze dvou veršů Aischylových, ježto jen sem náležeti mohou, můžeme souditi, že titan hrdinovi krátce svůj osud vylíčil, a též o mukách, jež orel mu dělá, vypravoval a zároveň zjevil, že právě od něho, od syna svého soka, spasení očekává. Tu snad krutý dravec právě přilétá a heros volaje:

— — Apollone,
Ty vládce luku, bezpečně mou střelu řiď!

zastřelí krvavého letavce. A tak jest počátek učiněn k spasení mučeného titana.

Nyní tratíme všechnu stopu, po kteréž bychom s nějakou alespoň bezpečností další chod ztracené tragoedie sledovati mohli. Máme sice z ní ještě dva zlomky po pěti verších, v nich ale zvěstuje toliko Prometheys Herakleovi běh další jeho pouti, jak to v druhé tra-

goedii Ioně činí. Budiž nám tudiž dovoleno k tomu, co jsme již dříve pronesli, ještě některé domněnky připojiti, jak si rozvin dramatu myslíme.

Jako v druhé tragoedii Io své osudy vypravuje, tak vylíčil v třetí bezpochyby Herakles kruté zápasy a práce obrovské, jež šlechetný heros již podnikl jak ke spáse člověčenstva tak k tomu, aby se sám bohům podobnější stal. Podává takto obraz vyššího onoho člověčenství (herosství), kteréž jako *ze štěpu božského na plání lidské vyrostlo.* Dále jmenoval bezpochyby Herakles Prometheovi onoho z nesmrtelných, kterýž za něho do Hada sestoupiti musí — Cheirona totiž, neboť byl Herakles sám jeho bezděky poranil a ví, jak věhlasný a šlechetný kentaur po noci Hada touží. Prometheys poznává, kterak se vše již k jeho spasení schyluje, poznává ale také, že Zeys a bohové milostivě pečují o to bídné pokolení lidské, jehož spásu hrdý titan sám sobě jen přičítal. Takto myslím připravovalo se konečné vyproštění Prometheovo z trapných okovů, jež ale Herakles sotva sám před se vzal; [7]) orodoval toliko u otce Zeysa za titana, již ke smíru a pokoře se nachylujícího. Jen bůh byl s to, aby nezlomné okovy rozvázal, a zajisté je scena, kdež Herakles za Promethea oroduje, předmětem starých maleb. [8])

---

7) Pravili jsme ovšem dříve, že Herakles Promethea okovů zprostil. Nám šlo při tom jen o to, abychom vylíčili mythus, jak v podání se zachoval, a vzali jsme onu zprávu z Apollodora, kterýž ale, jak s jistotou víme, při tomto vypravování z Aischyla nečerpal, nýbrž z Pherekyda.

8) Viz: O. Jahn Archaeologische Beiträge, pag. 226 a násled. Nechceme šířiti o tom slov, jak v tom zvláštní význam leží, že právě Zeysorodý hrdina, ideal bohům libého člověčenstva, za repraesentanta člověčenstva od bohů odpadlého oroduje.

Herakles, skloniv zpupnou mysl titanovu, a sám jsa od něho poučen o další své pouti, odešel, a následoval bezpochyby velebný zpěv choru, oslavující výsost Zeysovu a božský květ člověčenstva — heroy. Sestoupil pak některý bůh (Hermes, Hephaistos?) a titan již smířlivý odhalil své tajemství, jaká pohroma Zeysovi hrozí. Zdá se však, že toho již potřeba nebyla. Moc oněch temných a krutých prabohyň — Moir a Erinyí, ježto dle vyhrůžky Prometheovy kormidlo osudu řídí a jimž ani Zeys oddolati nemůže, našla již svého pravého místa ve vyšším řádu bohů nových, v němž Zeys svou mocí a svým věhlasem vše řídí a spravuje. [9]) Sňatek Themidin s Peleem jest již uzavřen, a nenarodí se onen syn mocnější, jenž by Zeysa otce s trůnu uvrhl v niveč záhuby, jak zpupný titan mu byl hrozil. Již jsou Kronos a jeho rod s Zeysem smířeni, již jsou pravěké Moiry a Erinye, ježto kormidlo osudu řídí, pod správou svrchovaného boha, [10]) a hrdý titan Prometheys, jenž nejdéle vzdoroval, poznává, že vyšší a ušlechtilejší člověčenstvo, než on je spůsobil, milostí bohů se vyvinulo, poznává, že vyhrůžka jeho marná byla. I on se koří a okovů svých zbaven přijímá věnec vrbový na znamení odvislosti a služebnosti. Tragoedie bezpochyby se pak ukončila střídavými zpěvy, ježto všeobecný tento smír a svrchovanou výsost Zeysovu oslavují, a snad i svatebný průvod Thetidy a Pelea spolu s Cheironem se objevil.

---

9) Takový byl zajisté náhled Aischylův o Zeysovi, a všude staví básník nový řád bohů nad ona prabožstva, ještě v přírodnosti a nevolnosti pohroužená a s krutou neodvratností vládnoucí. Co se Erinyí týče, dovoluji sobě odkázati k svému překladu *Eymenid*, kdež i o Moirách mimochodem řeč jest (str. 82).

10) V tom ohledu není bez významu, že mythus vypravuje, kterak Moiry přítomny byly sňatku Themidině s Peleem.

Naznačivše takto základ a směr tragoedie Aischylovy, musíme doložiti, že jsme nijak idey novověké do ní nevnášeli, ovšem ale to, což v dramatu důmyslného básníka starověkého jako v zárodku jenom spočívalo, v době, kdež ony idey již jasně se rozvinuly, pojímali ve smyslu toho jasnějšího poznání a často k vyjádření těchto myšlének užívali pojmů moderních, což tuším ani omluvy nepotřebuje. Ostřejší vytknutí základních oněch ideí v tragoedii naší zdálo se ale proto potřebné, poněvadž zajedno nejsme právě v moderní dramatice zvyklí na takové idey a zadruhé jich v starých mythech mnozí ani nehledají ani najíti nechtějí. Aischylovo umění ale valí se ještě mocným proudem z oněch tajných hlubin genia, kdež abych řekl prorocký duch s vědomým tvořením básníkovým splývají.

Domnívám se, že na ten čas potřebám naší literatury poněkud vyhověno bude, když alespoň dvě čelnější dramata velkého klassika, *Eymenidy* totiž a *Promethea* v českém překladu máme. Překlad všech sedmi tragoedií nechť někdo podnikne v blaženějších ještě dobách literatury a národnosti naší, kteréž bohdá brzo nastanou. Snažil jsem se smutnou mezeru v našem písemnictví jaktak vyplniti a loučím se zatím s velkým básníkem, abych se přičinil jinou trudnou mezeru vyplniti překladem několika dramat Eyripidových, jehož posud v naší literatuře zastoupena nemáme. Pak mám úmysl se vrátiti k staršímu svému miláčku, k Aristophanovi.

Prometheys.

Tragoedie Aischylova.

OSOBY:

Síla a Moc.
Hephaistos.
Prometheys.
Chor Okeanid.
Okeanos.
Io, dcera Inachova.
Hermes.

(Divoká a pustá krajina při moři. Vysoké úskalí, propastmi rozervané. Na výstupku skály ve výšce stojí **Prometheys** spoutaný; **Síla** a **Moc** ho drží, vedle **Hephaistos** s kladivem a okovy.)

Síla.

Ku vzdálenému země kraji došli jsme,
Na dráhu Skythskou, do neschůdné pustiny.
Hephaiste! tvá teď věc být bedliv rozkazův,
Jež tobě otec dal, bys toho zlosyna
K té skále nebetyčné tady přikoval
Nezlomným poutem ocelových okovů.
Neb klénot tvůj, všeumělého ohně zář
Ukradnuv poskyt' smrtelným; za tento hřích
Teď bohům věčným musí dáti odplatu,
By panství Zeysovu se kořit naučil
A upustil od mravu lidumilného.

Hephaistos.

Moci a Síla! Váma jesti u konce
Již rozkaz Zeysův; Vás nic dále nevíže.
Já odhodlat se nemohu, bych upoutal
Zde boha sourodého k bouřné propasti. —
Než ovšem nutnost káže mně se odhodlat,
Neb zhrdat slovem otcovým je těžká věc.
Ó hrdoduchý synu moudré Themidy!
Mám bezděky tě bezděčného přikovat

K těm bohopustým skalám poutem nezlomným,
Kde ani hlasu, ani lidské postavy
Zřít nemáš; — zpráhlý žhoucím slunce paprskem
Ti uschne těla tvého květ, a vítaně
Ti pestrorouchá noc dne světlo zahalí
A z rána zas ti slunce jíní roztaví.
Vždy trýznit bude žal tě muky přítomné,
A není ho tu, kdož by tobě ulevil. —
Tu odměnu máš za svůj lidumilný mrav,
Že nedbaje sám bůh na bohů věčných hněv
Jsi úcty smrtelným přes právo prokázal.
A za to strážcem budeš skály trapivé;
Zde probdíš zpříma spiat i údem nepohneš,
A marně zaznívati bude nářek tvůj
I ston, neboť neuprosná mysl Zeysova;
Vždy krut je ten, kdož vlády vnovo dosáhl.

Síla.

Nuž rychle! Proč se zdráháš, marně bědueš?
Což nevřeš na boha všech bohův odpůrce,
Jenž zrádně vydal smrtelníkům klénot tvůj?

Hephaistos.

Jeť velká věc ta příbuznost, to přátelství!

Síla.

Toť ovšem; avšak můžeš neposlušen být
Slov otcových? Což toho víc se nelekáš?

Hephaistos.

Ty's vezdy nelitostiv a pln krutosti.

Síla.

Nic nepomůže nad ním plakati, a tím,
Což neprospěje, netrap sebe nadarmo.

Hephaistos.

Ó zlořečené rukou těchto umění!

Síla.

Proč jemu laješ? zajisté tou nynější
Tvou strastí nijak vinno tvoje umění.

Hephaistos.

Ó kéž přec uděleno bylo jinému.

Síla.

Vše má svůj svízel, kromě vlády nad bohy;
A svrchovaným pánem nikdo než sám Zeys.

Hephaistos.

Toť poznávám a odpírati nemohu.

Síla.

Nuž pospěš tedy jeho sevřít okovy,
Ať otec tebe nevidí zde oddálat.

Hephaistos.

Vždyť vidíš, že již pouta po ruce tu mám.

Síla.

I chop se jich a k rukoum silou mohutnou
Je přibuš kladivem a zatluc do skály.

Hephaistos.

Již koná se a není marná práce ta.

Síla.

Víc ještě zaraž, přituž, nijak nepovol!
Jeť hrozný najít cest i z věcí nemožných.

Hephaistos.

Již nerozlučně rámě to jest spoutáno.

Síla.

Teď přikovej i druhé, by se poučil,
Že proti Zeysu jalovým je mudrcem.

Hephaistos.

Krom něho nepohaní nikdo práce té.

Síla.

Teď kaleného klínu nelitostný zub
Mu proraž veskrz prsoma vším úsilím!

Hephaistos.

Ach Promethe! jak stenám nad tvým mučením.

Síla.

Zas oddáláš a lkáš nad sokem Zeysovým?
Ať nezastenáš později sám nad sebou.

Hephaistos.

Hle divadlo, od něhož zrak se odvrací!

Síla.

I vidím, kterak dostává co zasloužil. —
Kol boku pasem kovovým ho upoutej!

Hephaistos.

To činit musím, neporoučej zbytečně!

Síla.

I budu velet přec a tebe dohánět.
Teď sestup, nohy v kruh mu sevři silou vší!

Hephaistos.

Již stalo se to dílo prací nevelkou.

Síla.

Teď zatluc silou vší pout hřeby u nohou,
Neb přísný soudce na tvou práci dohlíží.

Hephaistos.

Tvůj jazyk mluví podoben tvé postavě.

Síla.

Buď ty si něžný, avšak hrdou zpupnost mou
A hněvu mého drsnost nevytýkej mně.

Hephaistos.

Již jděme; každý úd má sevřen okovy.

Síla.

Zde hrdej v přepychu a bohy o klénot
Jich okrádaje dávej ho svým smrtelným!
Což mohou oni teď z tvé muky odejmout?
Lži-jmenem bohové tě zovou Přemyslem,
Neb sám bys nyní potřeboval přemyslu,
Jak bysi z těchto osidel se vykroutil.

(Hephaistos, Síla a Moc odejdou.)

Prometheys

(po delším zamlčení).

Ó nebes aethře! rychlokřídlí větrové!
Vy zřídla řek, ty usměvavá hladino
Vln mořských bez čísla, ty Země všemáti,
A tebe vševidoucí kruhu Heliův!
Vás vzývám, vizte co bůh trpím od bohů!
Pohleďte, jakými mukami
Ztrýzněn tisíciletý čas
Tu strádati mám.
Takové na mne hanebné vazby
Nový panovník bohů vymyslil!
Běda! nad hořem přítomným, nad hořem
Budoucím zalkati musím! A kdy
Konec těch svízelů mi zasvitne?
Však což to pravím? Vždyť vše jasně napřed vím,
Co nastane, a žádná muka nepřijde
Mně neočekaná. — Než osud určený
Nést dlužno s snadem největším v tom vědomí,
Že neodolatelná osudu je moc.
Než mlčet o svých strastech a i nemlčet
Mi stejně nemožno. — Že lidem blahý dar
Jsem poskytl, tou mukou bídně sklíčen jsem.
Zdroj ohně v ločidle jsem kradmo uchytil,

Jenž učitelem veškerého umění
Se smrtelníkům stal a velkou úlevou;
A za takové hříchy trpím tento trest,
Zde v povětrné výšce pouty ukován! —
Ha! co to?
Ký šum, ký vanot tajně ke mně zachvívá?
Věje z bohův či z lidí, neb z obojích?
Jde k úskalím pokraj světa se dívat kdo
Na bídu mou; neb s jiným úmyslem?
Nuž vizte ve vazbách mne, boha mučence,
Mne soka Zeysova, jenž na se hněv
Bohů všech uvalil, co jich jen
V Zeysových síních obchází;
To pro svou lásku k lidstvu přílišnou!
Běda! jaký to šumot ptactva dravého
Slyším na blízku? Povětří lehounkým
Perutí třepotem šelestí!
Co se jen blíží, děsí mne vše.

(Ze strany mořské vznáší se povětřím na vozích křídlatých *chor Okeanid* a před skálou, na které Prometheys ukován, sem a tam se pohybuje zpívá střídavě.)

Chor.

Strofa I.

Budiž bez strachu,
Neb laskavě družina ta
Perutí hbitým zápasem
Blíží se k této zde skále, s tíží
Otcovu mysl sklonivši,
Kvapným nesena větrů průvodem. —
Zaletěl ohlas
Buchotu ocele v jeskyň
Skrýš a zapudil z tváře stud můj panenský;
Bosa sem kvapím, hle po voze křídlatém.

Prometheys.

Běda, běda!
Žehnané dětmi Tethye rodino!
Dcerušky boha, nespalým proudem
Kolem vší země kroužícího, —
Otce Okeana, vizte, pohleďte!
Jakovou vazbou ukován
Na strmém srázu, nad černou propastí
Stráž držím nezáviděnou.

Chor.

Protistrofa I.

Vidím Promethe!
A zraky mé zlekané, hle,
Zastřelo mračno, slzami
Stížené, ana tvé tělo vidím
Na skále trýzní chřadnouti,
V kruté ocele vazbě sevřeno. —
Noví teď vládci
Kormidlo v Olympu řídí,
A Zeys novotným řádem křivě panuje,
Hubě co bylo dřív slavné a ohromné.

Prometheys.

Kdyby v hlubiny země, pod Hada noc,
Pod zemřelých skrýš, v Tartaru propast
Mne byl uvrhnul,
Aby ani bůh, ani kdo jiný
Nad tím neplesal;
Teď zde jak hastroš v povětří bídně
Na rozkoš sokům strádám těch muk.

Chor.

Strofa II.

Ký bůh tak srdce krutého,
By nad tvou mukou zaplesal,

Kdo kromě Zeysa necítil
By soustrast s hořem tvým. Ten ovšem v hněvu neskrotném,
V přepychu ducha nezlomném
Porobou tísní Uranův rod,
Aniž ustane dřív, až srdce nasytí,
Aneb někdo mu lstí moc královskou
Zápasem těžkým odejme.

Prometheys.

Ano zajisté, ač násilným teď
Okovem údy mé hanebně spial,
Zatouží po mně přec nebeských pán,
Bych mu poslední osud odhalil,
Jenž ho žezla a slávy pozbaví.
Ani pak kouzlem medových slov
Neomámí mne,
Aniž se leknu krutých vyhrůžek,
Bych mu ten osud dříve projevil,
Než mne sprostí těch vazeb ukrutných
A mně odplatu
Dá za tuto křivdu hanebnou.

Chor.

Protistrofa II.

Ty z pýchy zpupné nekoříš
Se ani v trpkých pohromách,
A příliš smělá ústa tvá.
I teskně proniká i zmítá hrůza duši mou;
Strach mi jest tvého osudu,
Zdali přec k cíli těchto svých muk
Jednou dorazíš, nebo nepřístupné všem
Prosbám srdce a mysl urputnou
V ňádrech svých chová Kronův syn.

Prometheys.

Znám jeho tvrdost, vím jak svévolně
Právo si svojí Zeys; však stane se
Mysli pokorné,
Až bude jen takto ponížen; —
Pak ustane od hněvu zpupného,
A s radostí k smíru a lásce
Vděčně mně vděčnému půjde vstříc.

Choru náčelnice.

Vše vyjev nám a celý příběh vypravuj,
Při jakém provinění Zeys tě zastihl,
Že tak tě šeredně a trpce potrestal.
Zjev nám to, jestliže ta řeč tě nermoutí.

Prometheys.

Jeť ovšem žalostno mi o tom mluviti,
Však žal i mlčet, vše a všude strast a bol.
Když nebes duchové se v hněvu pozdvihli
A vzpoura mezi nimi vznikla vespolná,
Ti chtějíce se stolce Krona svrhnouti,
By Zeys pak panoval — ti zase na odpor
Se snažíce, by nikdy bohům nevlád' Zeys;
Tuť já chtěl přesvědčiti radou prospěšnou
Titany, Urana a Gaiy zplozence;
Však nadarmo, neb lstí a chytrým záměrem
Jsou opovrhli v zpupném síly přepychu,
A myslili, že lehko mocí zvítězí.
Mně ale matka moje Themis nejednou
(I Gaia, různá jmena jedné podstaty)
Jest věštila, jak budoucnost se vyplní:
Že ani moci třeba, ani násilí,
Než lstí že opanuje, kdo chce vládnouti.
To slovy rozumnými jsem jim vykládal,
Než oni pohrdali, opovrhli vším. —
Tuť se mi nejvhodněji v stavu věcí tom

Být vidělo, ve spolku s matkou samoděk
I jemu vděk se přidružiti k Zeysovi.
A radou mojí nyní v černopropastnou
Skrýš Tartaru jest svržen Kronos pravěký
I se svou družinou. Tu pomoc a ten zisk
Měl ze mne onen samozvanec nad bohy,
A takou bídnou odplatou se odměnil.
Což bezpochyby vezdy snad je v tyranství
Ten neduh, že svým nejvěrnějším nevěří.
A tázaly jste se, pro jakou příčinu
Tak hanebně mne trestá; toť vám vyjevím.
Jak mile na otcovský stolec dosednul,
Tu ihned bohy dařil čestným údělem,
Tím toho, oním onoho a rozdělil
Jim vládu; jenom o ubohé smrtelné
Nižádné péče neměl, ano veškero
Jich plémě zhubit chtěl a nové stvořiti.
A nikdo neopřel se tomu kromě mne; —
Jen já se odvážil a lidstvo uchránil,
Že rozdrceno do tmy Hada nekleslo.
A proto takovouto mukou sklíčen jsem,
Již trpět hrozno jest a žalno spatřiti.
Se smrtelnými lítost maje, za hodna
Jsem sám jí uznán nebyl, nýbrž ukrutně
Zde trýzněn jsem, — divadlo Zeysu k ohavě.

Choru náčelnice.

Jen z železa a kamene by muselo
Být stvořeno to srdce, jež by mukou tvou
Se nepohnulo. Ó že já ji musím zřít;
Ten pohled žalem zarmucuje duši mou.

Prometheys.

Ó ovšem přátelům jsem pohled žalostný.

Choru náčelnice.

A nepřekročil jsi snad ještě dál než to?

Prometheys.

Odňal jsem smrtelným svůj osud předvídat.

Choru náčelnice.

A jaký lék jsi na ten neduh vynašel?

Prometheys.

V jich duše uhostil jsem slepé naděje.

Choru náčelnice.

Toť velkou úlevu jsi poskyt' smrtelným.

Prometheys.

A mimo to i oheň jsem jim udělil.

Choru náčelnice.

Má denní tvor ten nyní oheň plamenný?

Prometheys.

A učitelem jest mu mnohých umění.

Choru náčelnice.

A pro takové provinění tebe Zeys —

Prometheys.

Tak trestá, aniž od muky kdy ustane.

Choru náčelnice.

Což nevidíš těch strastí konec před sebou?

Prometheys.

Ne jiný, leda až se jemu zalíbí.

Choru náčelnice.

A zlíbí se? Kdež naděje? Což nevidíš,
Že's hřešil? Jak jsi hřešil říci, bylo by
Ne po rozkoši mně a tobě po žalu.
Toť nechme to, jen hledej muk svých zbavení.

Prometheys.

Jeť lehko, kdož má nohu mimo pohromu,
Být domluvčím a dobrým rádcem bídnému.
Než já to všecko věděl; — ano samoděk
Jsem hřešil, — samoděk a rád, toť přiznávám,
A lidstvu k spáse připravil si tuto strast.
Toť ovšem nemněl jsem, že mukou takovou
Se mořit budu na té skále v oblakách,
V bezlidnou toho horstva poušť vyobcován.
Však nebědujte nad mým žalem nynějším,
Než sestupte a slyšte osud budoucí,
Abyste celý poznaly až do konce.
Ó slyšte, vyslyšte mne, soustrastíce s tím,
Jenž nyní v bídě jest; vždyť hoře těkajíc
Hned na toho, hned na onoho zasedá.

(Okeanidy sestupují mezi zpěvem následujícím se svých vozů.)

Chor.

Nenepovolným velel jsi
To, ó Promethe!
Ihned lehounkou nohou prudkoletý
Vůz svůj opustím
A svatý aether, dráhu letavců,
Na skálu příkrou se schylujíc;
Žalný osud tvůj
Uslyšet toužím úplně.

(Okeanidy seřadily se v orchestře; mezi tím přiblížil se šedý *Okeanos* povětřím na koni okřídleném až ku skále, kde Prometheys je upoután.)

Okeanos.

Jsem na konci dráhy daleké,
K tobě, ó Promethe! spěchaje,
Rychlokřídlého toho letavce
Pouhou myšlénkou řídě bez uzdy.

S žalným osudem tvým, věz, soustrast mám.
Neboť zajisté k tomu sourodství
Mocně mne pudí;
Avšak krom rodu není nikoho,
Jehož výše bych stavěl nad tebe.
Toho pravdivost poznáš; neumím
Marně lichotit. Nuže tedy rci!
Pověz, kterak ti mohu prospěti;
Jistě řekneš, že nad Okeana
Přítele nemáš upřímnějšího.

Prometheys.

Ha! Co to je? I také ty sem přicházíš
Se dívat na mou strast? a proudy soujmenné
I samorostlých jeskyň skalné klenutí
Se troufáš opustit a přijít v tuto zem,
Tu matku železa? I přišel snad jsi sem,
Můj osud spatřit a s mým hořem soustrast mít?
Viz divadlo! mne přítele viz Zeysova,
Jenž věrně pomohl mu panství vytýčit,
A jak teď od něho se svíjím mučením!

Okeanos.

Ó vidím Promethe! a chci ti radou být
Tou nejlepší, ač sám jsi dosti zchytralý.
Sám sebe poznej a své mravy spořádej
Si v nově, neboť i nový vládne bohů pán.
I budeš-li tak metat řeči jizlivé
A drsné, ihned Zeys, byť trůnil ještě výš,
Tě uslyší, že nynější té muky vztek
Jen jako dětskou hřičkou se ti bude zdát.
Tož bídníče! hned od vzdorného hněvu pusť
A toho trápení zde hledej zbavení.
Ta řeč snad vetchou moudrostí se tobě zdá.
Než ale příliš hrdomluvným jazykům
Se právě taká, Promethe! mzda dostává.

Ty ovšem, nepokoren, nechceš pohromám
Se vyhnout, než k těm starým nové přibrati.
Nuž chceš-li naučení mého poslechnout,
Tož ruky v osten nestrkej, neb poznáváš,
Že přísný vládce neobmezen panuje.
I půjdu nyní, bych se o to pokusil,
Zda bych tě z muky této mohl vyprostit.
Než zmírni se a bujnou řečí nehrdej!
Což zřejmě nevidíš, jsa mudřec náramný,
Že na marnivý jazyk dochází trest?

Prometheys.

I blahoslavím tě, že's zůstal bez viny,
Ač vše jsi se mnou podnikl a odvážil.
Než upusť od toho a o mne nepečuj,
Jej neuprosíš, není lehko úprosný;
Hleď raděj sám, ať příchod ten ti neškodí.

Okeanos.

Že bližních lépe poučovat dovedeš
Než sebe sám, ze slov i skutků poznávám.
Mne ale nijak nezvrátíš v tom snažení,
I doufám, ano troufám, že mi vděk ten dar
Zeys udělí a tebe zbaví těchto muk.

Prometheys.

Za to tě velebím a budu velebit.
Vždyť nikdy tobě nescházela laskavost.
Však ušetř práce, marné je vše úsilí
A neprospěšné, jehož bysi vážit chtěl.
Tož tiše chovej se a všeho uvaruj,
Neb nechtěl bych, kdež postaven jsem v neštěstí,
By mnoho jiných taktéž hoře potkalo.
To nijak; dost mne osud bratra rodného,
Atlanta, rmoutí, v končinách jenž západních
Nést musí nebe sloup a země, ramenem

Jej vzpíraje, to přeohromné břemeno.
I země zplozence, jenž sídlel v jeskyních
Kilických, lituji — tu hroznou příšeru,
Stohlavou, krutým násilím teď skrocenou:
Typhóna divého, jenž proti bohům všem
Se vzpouřil, vraždu soptě z jícnu strašného,
A z očí srše hrůzonosný blesků žár,
Chtě násilím Zeysovo panství ztroskotat.
Však zastihl ho Zeysův vezdy bdělý šíp,
Ten rychloletý honce, ohněsršný hrom
A hrdomluvnou chloubu z něho vyrazil.
Neb právě do prsou ho rána zasáhla
A v pýr a popel rozdrtila mocný vzdor.
Teď leží — ničemný a ochabený trup
Na blízku úžlabiny moře hučného —
Pod patou Aetny, stísněn tíhou nesmírnou.
A na temeně hory sedí Hephaistos,
Kov buše žhavivý; — zde někdy plamenné
Zahučí řeky, zubem lítým žerouce
Ty libé, krásnoplodé nivy Sikelské. —
Tak ohněsršnou neukojnou vichřicí
Vztek soptit bude Typhon žhavým výbuchem,
Ač zcela v uhel sežžen bleskem Zeysovým. —
Však sám jsi zkušen, není tobě potřebí
Mých naučení; uchraň se, jak můžeš sám.
Já nynější své hoře na dno vyčerpám,
Až v srdci Zeysově snad hněv přec uleví.

Okeanos.

Což nepoznáváš, Promethe! že pro mysl,
Jež hněvem chorobí, jsou slova lékařem?

Prometheys.

Když v pravý čas kdo srdce jemně konejší,
Ne násilím chce sevřít duši zbouřenou.

Okeanos.

Když o tě péči mít a odvážit se chci,
Což k pokárání vidíš v tom? To pověz mi!

Prometheys.

Vše práce marná, bláhové jen dobráctví.

Okeanos.

Nech tou mne chořet chorobou, neb neškodí,
Když zdá se bláhový, kdo pečliv o blaho.

Prometheys.

I toť by jmíno bylo za vinu zas mou.

Okeanos.

Tím slovem patrně mne domů posíláš.

Prometheys.

By pro ten soucit záští na tě neuvrh' —

Okeanos.

Snad ten, jenž na stolci teď trůní všemocném?

Prometheys.

Ó chraň se, bysi srdce jeho nehněval.

Okeanos.

Tvůj osud, Promethe! byl učitelem mým.

Prometheys.

Jdi zdráv a zachovej si vezdy mysl tu!

Okeanos.

Vždyť sám se chystám, jak mi velí slovo tvé.
Již hladkou aethru dráhu tepe perutí
Můj čtveronohý letavec a milerád
Si doma v stáji kolenoum svým pohoví.

(Okeanos povětřím se ubírá.)

Zpěv a průvod choru.

I. Polochor.

Strofa I.

Nad záhubným losem tvým
Truchlím, Promethe!
Z očí něžných slze kanou,
Nevypráhlým pramenem
Líce moje zvlažujíce.
Jaké hrůzy vládce Zeys
Páchá řádem svévolným,
Pyšně bohům dávnějším
Hroze zbraní násilnou.

II. Polochor.

Protistrofa I.

Po všech světa končinách
Žal se ozývá. —
Pro tvou a tvých rodných slávu
Velebnou a pravěkou
Pláče, kdož jen na Asických
Nivách bydlí posvátných,
A tvůj mnohostonný bol
S tebou žalem soustrastným
Cítí každý smrtelník.

I. Polochor.

Strofa II.

V Kolchických co sídlí luzích,
Panny v bitvě jásavé;
Skythů čeleď, kočující
Kolem plesa Maiotského
Světa krajem nejzazším.

II. Polochor.

Protistrofa II.

Hrdinský květ Arabie,
A jenž u bran Kavkasských
Bydlí v hradech nebetyčných —
Tábor onen boje chtivý,
Břitkou zbraní řinčící.

Celý chor.

Dozpěv.

Jen jediného z bohů zřela jsem
Tak sevřeného hanebně
Ve vazbách nezniklého trápení:
Titana Atlanta, jenž na věky
To přeobrovské břímě — nebes pól
Svým vzpírá ramenem.
I naříká vln mořských huk,
Z hlubin kvil se ozývá,
Nářkem hučí Hada noc, země útroba,
A zřídla svatoproudých řek
Kvílí žalem soustrastným.

(Přestávka.)

Prometheys.

Ó nemněte, že z přepychu neb ze vzdoru
Jsem umlkl; — v mém srdci hlodá myšlénka,
Že tak se vidím přeukrutně trýzněna.
A přec kdož jiný bohům těmto novotným
Vši moc a slávu udělil než jenom já.
Než o tom mlčím, nač bych mluvil o věcech,
Jež znáte; — slyšte však, což zlého na lidech
Jsem spáchal, jak jsem jim, dřív dětem nemluvným,
Um vštípil do duše a ducha vědomí.
I neřku to, bych chtěl tím lidi potupit, —

Jen abych daru dobrodiní ukázal.
Neb oni dříve neviděli vidouce
A neslyšeli slyšíce, než podobni
Snů lichým útvarům všech věcí podoby
Si mátli napořád ; a budov výstavných
A výslunných dřív neznali, ni tesařství,
Než zaryvše se bydleli jak hemživých
Mravenců hejna v skrýších doupat bezslunných,
I předznaků též neměli, ni pro zimu,
Ni jaro květnaté, ni léto plodistvé ;
To nijak, nýbrž bez umu a rozmyslu
Vše dílo konali, až já jim vyložil
Hvězd východ, jakož západ těžko výskumný.
Též čísel umění, ten vrchol důvtipu,
A písmen sloučeniny jsem jim objevil,
I paměť — tuto tvorčí matku všechněch Mus.
A poprv v jho jsem zapřáh' tury divoké
Za jarma otroky, by s těla smrtelných
Břemeno sňali nejkrutější lopoty,
A uved' pod vůz oře uzdy milovné,
Ten skvost a pýchu přebohaté nádhery.
A nikdo jiný nevynašel přede mnou
Ten mořebrodný, plátnokřídlý plavců vůz. —
A jenž jsem lidem tolik zjevil výskumů,
Já bídák sám teď nemám tolik promyslu,
Bych z hoře tohoto se mohl vybavit.

Chor.

Strast strádáš ukrutnou a rady pozbaven
Se kolísáš jak lékař matný; upadnuv
Sám v nemoc zmalátněl jsi, najít nemůžeš
Těch léků, ježto by tě mohly vyhojit.

Prometheys.

Slyš ostatek a ještě více užasneš,
Což umění a průmyslu jsem vyskoumal.

*

Toť vrchol všeho. Když kdo v nemoc upadl,
Nižádná nebyla tu úleva, — ni krm
Ni mast, ni nápoj, ani jiné lečidlo,
I chřadli bez pomoci, než jsem objevil
Jim smíšeniny ukojivých hojidel,
By jimi všem se ubránili neduhům.
Pak věšteb řády rozličné jsem stanovil,
A první vyskoumal, co ze snů klamných má
Se vyjevit; též věštích hlasů tajnosti
Jsem vypátral i zjevy náhlé na cestách.
Pak křivodrápých dravců let jsem vyložil
Jim neklamně, kdož povahy jsou zlověstné,
Kdož blahotné, a který spůsob života
Z nich každý má, jak mezi sebou chovají
Ti zášť, ti přátelství a hejna společná.
A jakou úměrnost a barvu útroby
Mít musejí, by bohům byly líbezné,
Tak zluče též a jater pestrý blahotvar.
A z kýt a mocných kyčel v tuku obalu
Jsem žertvu rozžehl a v tajné umění
Tak uved' smrtelné, sňav slepost se známek
Ve žáru obětním, dřív bělmem pokrytých.
Toť já jsem učinil. — Pak v země hlubinách
Ty člověčenstvu zatajené poklady:
Kov, železo, i zlato, stříbro, — může kdo
Se chlubit, že je dříve nalezl než já?
Vím dobře nikdo, lečby chvástal ješitno.
A krátkým slovem všecko souhrnuto, věz!
Vše umění má člověk od Promethea.

Choru náčelnice.

Již blaha lidem neuštědřuj přes míru,
Svých vlastních pohrom nepečliv; i nadějí
Se blažím, že těch vazeb jednou pozbaven
Ne menší slávou budeš vládnouti než Zeys.

Prometheys.

Ne takto Moira, všeho dovršitelka,
Mi předla los; — než tisícerou pohromou
A mukou ztrýzněn vazeb zniknu teprvé;
Neb proti osudu sláb všechen důmysl.

Choru náčelnice.

A kdož je vládcem nad osudu kormidlem?

Prometheys.

Moir trojice a pamětnice Erynky.

Choru náčelnice.

A proti nim je slabá moc i Zeysova?

Prometheys.

Což mu je usouzeno, toho neznikne.

Choru náčelnice.

A což mu souzeno, než vládnout na věky?

Prometheys.

Teď nedovíš se toho, ustaň od prosby.

Choru náčelnice.

Snad tajenství to svaté, co tak ukrýváš?

Prometheys.

Na jiné řeči pomysli, neb není čas
Teď nijak toho hlásati, než skrývati
Co nejvíce; — když tajenství to uchovám,
Pak z hanebných těch muk a vazeb vyváznu.

Zpěvy a průvody choru.

I. Polochor.

Strofa I.

Nikdy světa vládce Zeys
S myslí mou se nestřetniž
V sporu odbojném.

Nikdy ať neliknám s obětí býků
Posvátnou k bohům se blížit
U otcova, Okeana proudu
Neunavného;
Nikdy nehřeš jazyk můj. —
To nechť utkví v srdci mém,
Nikdy z něho nezmizí.

II. Polochor.

Protistrofa I.

Blaze kdož se může brát
S důvěrou a nadějí
Dráhou života,
Rozkoší zářící duši svou koje.
Tak ale trnu tě vidouc
Tisícerou mukou zmořeného.

* * * * *

Pustiv bázeň před Zeysem
O své vůli smrtelným
Vzdal jsi úctu přes míru.

I. Polochor.

Strofa II.

Nuž jak nevděčný vděk to, můj miláčku!
Rci, může ti pomoci, spasit tě
Ten denní tvor? Což jsi neviděl
Tu mdlobu a bídu, kterýmiž slepé
Smrtelných plémě je sklíčeno?

* * * * *

Nikdy Zeysův mír a svatý řád
Nemůž' zvrátit rada smrtelných.

II. Polochor.

Protistrofa II.

To jsem poznala, osud tvůj záhubný
Zde uzřevši, Promethe! Ó kterak
Ta píseň má jinak zaznívá,
Než kterouž jsem tobě v svatebním plesu
Zapěla při lázni nevěstí,
Když jsi sestru mou Hesionu
Dary ulichotiv do komnat
Za choť, družku lože, uváděl.

(Divokou prudkostí přikvapí *Io*, šílená; postavu má lidskou, toliko růžky na hlavě značí báječnou její proměnu v podobu jalovice.)

Io.

Ký kraj? ký lid? a koho tu vidím
V okovech na tom úskalí
Bouří se zmítat?
Za jaký zločin tím hyneš trestem?
Pověz, do jaké
Země jsem bídnice zbloudila?
Běda! ó běda!
Zase mne ubohou šílenost bodá.
Příšeru Arga obrovskou
Zaplaš! Hrůzou se chvěji,
Pastevce vidouc tisíciokého.
Jak po mně slídí lstivými zraky!
Ani mrtvého země nekryje,
Z hlubin se na mne ubohou vyřítil,
Honí mne, štve mne práhnoucí pískem
Břehu mořského.
Slyš! kterak rákos píšťaly ukolébavým
Nápěvem zaznívá!

Běda! ó běda!
Kam, ó kam dalekobludná mne vede ta pouť?
Ó synu Kronův! jaký jsi na mně shledal hřích,
Že na mne takové jarmo trápení ukládáš? Ach!
Tak mne šílenou, hrůzami zděsenou trýzníš k zoufání?
Sežži mne ohněm, v zemi mne pohlť, v pokrm mne dej
Zubům šelem mořských!
Neodepři, Pane! mi modlitby té;
Dosti mne mnohobludná ta pouť
Již zmučila; nevím, kterak bych' znikla
Tohoto trápení.

Choru náčelnice.

Slyšel jsi nářek děvice rohaté?

Prometheys.

I slyším děvu šíleností puzenou, —
Dci Inachovu, ježto v srdci Zeysově
Jest lásku roznítila; za to Heřin hněv
Teď ukrutně ji trýzní tryskem nesmírným.

Io.

Kterak ti známo otcovo jmeno? pověz mi
Ubohé, a kdož jsi
Nešťastníče ty!
Jenž nešťastnou pravým jmenem jsi oslovil,
A zvěstoval bohem poslanou pohromu,
Ježto mne moří, mne bodá
Ostnem šílenství bludného? Ach běda!
V divokém trysku, zmořena hladem,
Štvána a plašena přicházím,
Lstivým sklíčena hněvem Heřiným.
Kdož tak bohem proklat jest,
Ó kdož strádá tolik jak já?

Nuže upřímně zvěstuj mi,
Jaké muky mne čekají,
Jaká pomoc a lék na tu strast;
Pověz, pakli ti vědomo.

Choru náčelnice.

Rci, pověz to dívce, bludnice nešťastné.

Prometheys.

Vše zřetelně ti povím, co chceš věděti,
Ne temnou hádankou, než slovem upřímným,
Jak sluší, aby přítel mluvil s přítelem. —
Věz, Prometheys jsem, dárce ohně smrtelným!

Io.

Ty spáso veškerému lidstvu zjevená,
Proč trpíš tak, ó mučeníku Promethe?

Prometheys.

Ledva jsem přestal hořc svoje žalovat.

Io.

I nechceš maličký ten vděk mi učinit?

Prometheys

Rci jaký žádáš vděk, vše dovědět se máš.

Io.

Tož pověz, kdo tě upoutal k té propasti.

Prometheys.

Zeysova vůle, rameno Hephaistovo.

Io.

A za jakový zločin trpíš tento trest?

Prometheys.

Dost budiž na tom, co jsem tobě pověděl.

Io.

Tož aspoň konec zjev mi mého bloudění,
Kdy nešťastné ten čas přec jednou nastane.

Prometheys.

Nevědět toho lépe ti, než věděti.

Io.

Ó nezatajuj mi, co ještě strádat mám.

Prometheys.

Vždyť tobě nezávidím daru tohoto.

Io.

Proč tedy zdráháš se, mi všecko ohlásit?

Prometheys.

Ne závisť to, leč strach tvé srdce zarmoutit.

Io.

Ne větší péči o mne měj, než milo mi.

Prometheys.

Když toho žádáš, musím mluvit; nuže slyš!

Choru náčelnice.

Ne tak, přej účast také nám v tom bavení.
Nechť o strastech té dívky dřív se dovíme
A ona sama los svůj krutý líčí nám,
Pak příští hoře své nechť slyší od tebe.

Prometheys.

Jeť slušná věc, Io! ten vděk jim učinit.
Vždyť zajisté jsou rodné sestry otcovy;
A vyplakat a vyželeti hoře své,
Kde posluchači útrpnosti slzičku
Ti vyroní, toť stojí za zmařený čas.

Io.

I nevím, jak bych mohla neposlechnout vás.
Vše, čehož žádost vaše, slovem upřímným
Se dovíte, ač žal a stud mi vyprávět,
Jak bouře bohem poslaná a zhyzdění
Mé sličnosti mne nešťastnici potkalo. —
Pořáde noční vidění do panenských
Mých komnat zavítala, slovem lichotným
Mne vábíce: „Ó dívko blahoslavená!
Proč voliš pannou být, kdež tobě usouzen
Ten sňatek nejvyšší? Hle střelou lásky Zeys
Po tobě zahořel a touží v náruč tvou.
I pročež nezamítej lože Zeysova,
Ó dívko! nýbrž luhy navštiv v udolích
Lernejských, salaše a stáda otcova,
By oko božské ukojilo touhu svou.“
A tací snové sužovali každou noc
Mne ubohou, až jsem si vzala odvahu
A otci zjevila snů noční návštěvy.
Ten četné průvody hned poslal do Pythy
A Dodony, by zvěděl, jak by žehnáním
Neb žertvou bohům líbý skutek učinil.
I vrátivše se zvěstovali tajemných
A nevýskumných věšteb slova měnivá,
Až konečně zvěst jasná došla Inacha,
Jež zřejmě ukládala mu a velela,
By ze vlasti mne vypudil a z domova,
Co boží obět bloudit v světa končinách;
A jestli neposlechne, plamenný svůj blesk
Že sešle Zeys a shladí vešken jeho rod.
I poslušen těch Loxiových proroctví
Mne z domu vyhnal ven a zamknul přede mnou,
Ó smuten před smutnou, — než jarmem násilným
Ho mocně donucoval Zeys tak učinit. —
I zvrácena hned mysl má a postava. —

Hle rohatá a ostrým sršně žihadlem
Jsouc bodána hned skokem běsným, šíleným
Jsem pádila ku krásným proudům Kerchnejským
A k horám Lernejským. A pastvec, země syn,
Neskrotný v hněvu, Argos, za mnou sledoval
A sterým okem slídil po mých kročejích.
Však z nenadání netušený smrti los
Ho zbavil života. — Mne ale šílenou
Bič boží z jedné země žene do druhé. —
Mé utrpení slyšel jsi, a pakli víš
Mých strastí cíl a konec, zjev mi je; a jen
Mi z útrpnosti klamnou řečí nelichoť,
Neb nejhnusnější jed jsou slova strojená.

Chor.

Ustaň, běda, ustaniž!
Nikdy, nikdy jsem nemněla,
Taká že slova strašlivá
Sluch můj proniknou;
Taký že pohled ukrutný,
Hoře, hrůza a muka nesnesná
Dvojbřitkým ostnem
Duši mou promrazí.
Ó osude, ó osude!
Trnu vidouc to hoře Ioino.

Prometheys.

Již napřed bědueš a plna bázně jsi;
Ó počkej jen, až konec ještě uslyšíš.

Choru náčelnice.

Mluv, vypravuj! jest úlevou to chorému,
Když jasně napřed ví, co ještě trpět má.

Prometheys.

Což dřív jste sobě přály, snadno skrze mne
Jste dosáhly; toť slyšet jste si žádaly

Ji samu vypravovat o svých trápeních;
Teď slyšte ostatek, což strastí utrpět
Má ještě dívka tato hněvem Heřiným.
Ty ale, dcero Inachova! slova má
Si v srdce vlož, bys věděla svých poutí cíl. —
Nejprv se odsud obrať k slunce východu
A putuj k nivám rádlem posud netknutým,
I k Skythům přijdeš kočovným, již bytují
Na vozích krásnokolých v chyších pletených,
Dalekostřelným ozbrojeni lučištěm.
Těm vyhni se a o zem jejich zavaď jen
Po břehu mořehučném z niv těch spěchajíc.
A na levo tu sídlí kujci železa,
Lid Chalybů, jichž bedlivě se vystříhej;
Jsouť surovci, jichžto se štítí každý host.
Pak k řece přijdeš *Divoké*, ne ližjmenné.
Té nepřebroď, neb není schůdný její brod,
Než na sám Kavkaz dostup, horu nejvyšší,
S jejížto temen samých jarou silou proud
Ten hučí. — Vrcholů těch hvězdám sousedných
Jest tobě překročit a dráhou polední
Se brát až přijdeš k Amazonek táboru,
Všech mužů nepřítelek, ježto sídleti
Kdys budou v Themiskyře u Thermodontu,
Kdež skalná čelist Salmydesská z moře ční,
Všem plavcům nehostinná, lodí macecha.
Ty velmi laskavě ti cestu ukáží. —
A k okřidlím u samých těsných moře bran
Pak přijdeš — ke Kimmerským, jichžto s udatným
Hned srdcem miň a přebroď prosmyk Maiotský.
I bude na věky zvěst velká u lidí
Té pouti tvé a Bosporos se bude zvát
Ten brod. I Evropskou tak půdu opustíš
A přijdeš na pevninu Asickou. —
A což ten bohů pán se nezdá vám vždy stejný jen

Být ukrutník? Že bůh on k panně smrtelné
Jest zahořel, tu na ni poslal bludnou pout.
Ó dívko, trpkého jsi našla ženicha
Si ke sňatku, neb co jsi posud slyšela,
To nepovažuj ani za proslov svých muk.

Io.

Ó běda, běda mně!

Prometheys.

Již bědueš a vzdycháš; a co teprvé
Si počneš, až se dovíš hoře ostatní.

Choru náčelnice.

Což ještě další trápení jí oznámíš?

Prometheys.

Ó moře zlobouřné překrutých neštěstí.

Io.

Ký zisk mi život takový? Proč nevrhnu
Se ihned sama s této skály propastné,
Bych rozdrcena dole došla zbavení
Všech trápení, neb lépe umřít jedenkrát,
Než strádati tak bídně po dni veškeré.

Prometheys.

Jak těžce teprvé bys nesla strasti mé,
Kdež ani umříti mi není souzeno;
Toť aspoň byloby muk všechněch zbavení.
Tak ani konce neznám svého trápení,
Leč Zeys až spadne s trůnu samozvančího.

Io.

A stane se, že z vlády bude svržen Zeys?

Prometheys.

Tož s radostí bys viděla tu pohromu!

Io.

A kterak ne, jež strašně trpím od Zeysa.

Prometheys.

Nuž tedy věz, že se to stane skutečně.

Io.

A kdož ho o královské žezlo oloupí?

Prometheys.

On sám svým lehkovážným mysli vnuknutím.

Io.

I kterak? rci, když ti to není na ujmu.

Prometheys.

Sňatkem se zasnoubí, jejž bude litovat.

Io.

A s bohyní či smrtelnou? rci, můžeš-li!

Prometheys.

I k čemu to? teď o tom nesmí býti řeč.

Io.

A od manželky bude svržen se stolce?

Prometheys.

Z ní narodí se syn nad otce mocnější.

Io.

A není odvraty mu toho osudu?

Prometheys.

Nižádné, leč bych já těch vazeb zbaven byl.

Io.

A kdož tě zbaví proti vůli Zeysově?

Prometheys.

Z tvých zplozenců to musí jeden vykonat.

Io.

Co pravíš, můj že syn tě spasí těchto muk?

Prometheys.

Potomek třetí z desátého kolena.

Io.

Jeť posud záhadné mi toto proroctví.

Prometheys.

I nebaž ani zvěděti svou vlastní strast.

Io.

Což sám jsi dříve dával, toho nebeř teď.

Prometheys.

Ze dvojí zvěsti jednu chci ti udělit.

Io.

A z jakých? rci; než dovol mi z nich vyvolit.

Prometheys.

To dovolím; nuž vol si, mám ti ostatní
Tvou strast neb spasitele mého objevit?

Choru náčelnice.

To jedno jí rač učiniti vděk a nám
To druhé. Neoslyš slov těchto prosebných.
Jí zvěstuj bludné její pouti ostatek,
Nám spasitele svého. Po tom toužíme.

Prometheys.

Když toho žádáte, toť nechci odpírat,
Bych nepověděl, čeho sobě přejete.
Dřív tobě povím pouť tvou mnoho zmítanou,
I zapiš si to v ducha desky pamětné. —
Až proud ten překročíš, dvou světů hranici,
A moře hukot přeplaveš, pak k východu

Se plamennému beř, k těm dráhám slunečním,
Až na Kisthenské přijdeš nivy Gorgonské,
Kde sídlí Phorkovny, ty děvy pravěké,
Tré panen labutích, jimž jeden společně
Se dostal zub i oko, a jimž nezablesk'
Ni slunce paprslek, ni luny noční svit.
Jim sousedí tré sester jejich křídlatých,
Gorgony hadovlasé, lidomornice,
Jichž pohledem se tají vešken živý dech.
To všecko tobě na výstrahu povídám.
Než o jiném teď poslyš hrozném divadle;
Tož nohů, — ostrozubých němých Zeysa fen
Se vystříhej a Arimaspův táboru,
Těch jednookých konětrysků, bydlících
U Plutonova proudu zlatotokých vod;
K nim nebliž se. Pak přijdeš v zemi dalekou,
Ku kmenu černochův, již mají sídla svá
Při slunce pramenech, kdež řeka Aithiops.
Po břehu jejím beř se, až se dostaneš
K těm prahům hučným, tam kde Nil z hor Byblinských
Své sladkovodé svaté proudy vysílá.
Ten sám ti dráhu ukáže až v tříhrannou
Zem Neilotskou, jež tobě a tvým zplozencům
Za novou požehnanou vlast jest souzena. —
A pakli cos' ti záhadno a nejasno,
Jen opakuj a poučím tě zřetelně;
Neb prázdně víc mám, nežli sám jsem žádostiv.

Choru náčelnice.

Máš ještě něco, co bysi byl pominul,
Jí zvěstovat o strastném jejím bloudění,
Tož pověz; pakli však jsi všecko vyprávěl,
Též nám vděk učiň, zač jsme žádaly, jak víš.

Cíl bloudění svých úplně již slyšela.
Ať ale ví, že marně neposlouchala,
Chci povědět, co trpěla než přišla sem,
A dáti takto svědectví na slova svá. —
I opominu zcela davu mnohých slov,
A k cíli tvého bloudění hned přikročím.
I nejdříve jsi přišla v nivy Molosské
A na široké pláně výšin Dodonských,
Kdež Thesprotského Zeysa trůn a věštiště,
Ten zázrak neúvěrný dubů prorockých,
Jež slovy jasnými, ne temnou hádankou
Tě vítaly co blahoslavnou Zeysa choť,
Již stát se máš; nuž zdali ti to lichotí?
A odsud běsem štvána dráhou pobřežní
Jsi pádila k velkému Rhey chobotu
A nazpět zase během matným bouřila.
Však ale v časech příštích tento moře kout,
To jistě věz, se zváti bude Ionickým,
Tvé pouti památka všem příštím kolenům.
Toť známkou buď ti ducha mého věštího,
Jenž vidí víc, než co jest vůbec patrno.
To ostatní vám pravím oboum společně,
An ku stopě se vracím řeči dřívější.
Jeť, město tam, Kanóbos, v země končinách,
Na hrázi a při ústí Nilu samého,
Zde Zeys ti ducha vědomí zas navrátí,
Jen jemným rukou dotknutím tě pohladě;
A jmenovce po Zeysově tom zplození,
Epapha zrodíš černocha, jenž plodů hoj
Z niv bude brát, jež širotoký vlaží Nil.
Rod z něho pátý padesáti-děvičí
Zas do Arga se navrátí; ne samoděk,
Než prchne před soukrevným sňatkem s bratranci
Sbor panenský. Ti ale v mysli zmámeni,

Jak luňák za holuby po nich v zápětí,
A sňatek uloví si lovem záhubným;
Neb nedopřeje bůh jim těchto panen těl,
A Hellas pochová je vraždou panenskou,
Srdnatě v noci nastraženou, zhubené.
Neb žena každá chotě věku pozbaví,
Meč dvojbřitký mu ponořivši do srdce.
Kéž tak mé vrahy Kypris také navštíví!
Jen z dívek jednu touhy lásky zchlácholí,
Že chotě nevraždí, neb změkne v úmyslu
A z obého si volí to, že raději
Chce slynout slabounkou, než v krvi zbrocenou.
A tato Argu porodí rod královský.
Slov dlouhých třeba vše to jasně vyložit.
A ze semena toho narodí se rek,
Ten střelec proslavený a můj spasitel
Z muk těchto. Tuto věštbu matka pravěká
Mně dávno zvěstovala, Themis Titanka.
Než kdy a jak, toť mnoho času potřebí
Ti povědít, a nic ti platná známost ta.

Io.

Ó běda! ó běda!
Zase mne křečů pal, srdcemorný běs
Prožíhá; zase mne sršně šíp
Bodá žíravý.
O prsa hrůzou lomcuje srdce,
V závratném víru točí se zrak;
Z dráhy mne nese zběsilý duch
Vichřicí divou; — jazyk mi chromne,
Marně změtená slova zápasí
S vlnami hrůzy záhubné.

(Io s divokostí šílenou odkvapí.)

*

Zpěv a průvod choru.

I. Polochor.

Strofa.

Moudrý, ano moudrý ten,
V duchu kdož poprvé rozvážil,
Poprvé slovem to prohlásil,
Sňatek že jenom s rovnými
K blahu může prospívat.
Nikdy ať s bohatstvím zhýralým,
Nikdy ať se šlechtou zpyšnělou
Snoubit se netouží muž robotný.

II. Polochor.

Protistrofa.

Ó vy Moiry velebné!
Nikdy, ó nikdy ať za družku
Zeysova lože mne nezříte;
Nikdy se ke mně nebližiž
Ženich z výše nebeské.
Trnu, an vidím to panenstvo
Sňatku se štítit a trpět přec
Muku těch bloudění pro Heřin hněv.

Celý chor.

Dozpěv.

V rovném sňatku jen blaha bezpečnost;
Tent touha má! Nikdy však vyšší bůh okem lásky
Neodolatelným na mne nepohleď!
Nezápasný to zápas a cesta bezcestná.
Nevím, kam bych se octnula,
Neboť cesty nevidím,
Zniknout vůle Zeysovy.

Prometheys.

A přece Zeys, ač hrdá v mysli přepychu,
Se stane pokorný, neb chystá zasnoubit
Se sňatkem, jenž ho někdy svrhne s království
A s trůnu v niveč záhuby; tak Kronova,
Tak kletba otcova se zcela vyplní,
Již klnul s pravěkého trůnu padaje.
A strastí těchto zbavení mu žádný bůh
S to není, aby jasně zjevil kromě mne;
Jen já vím co a jak. — Nuž ať si v hrdosti
Své sedí, důvěřuje v povětrný třesk
A rukou ohněsršné střely metaje.
To nic mu neprospěje, aby hanebně
A bídně neodvratným pádem neklesl.
I zbrojí takto zápasníka na sebe,
Což reka zázračného, s nímž boj nemožný;
Ten plamen blesku mohutnější nalezne,
A rachot ohromnější hromu třeskotu,
I v niveč zdrtí zemětřesný trojzuban,
Tu hrůzu moří — kopí Poseidonovo.
A touto klesnuv pohromou se naučí,
Jak věc to dvojí: panovat a otročit.

Choru náčelnice.

Což bysi přál, tím Zeysu hrozíš rouhavě.

Prometheys.

Co splní se a což si přeji též, jen řku.

Choru náčelnice.

Lze pomyslit, že povládne kdo nad Zeysem?

Prometheys.

A větších ještě strastí břímě ponese.

Choru náčelnice.

A nehrozíš se taká slova pronášet?

Prometheys.

Což bych se bál, mně umřít není souzeno.

Choru náčelnice.

Než svizel krutější ti může uložit.

Prometheys.

Nechť si to učiní; jsem na vše odhodlán.

Choru náčelnice.

Kdož Adrastei koří se, tiť moudří jsou.

Prometheys.

I koř se, modli, lichoť tomu, kdož má moc;
Mně výsost Zeysova míň platí nežli nic.
Ať panuje a vládne tento krátký čas
Dle libosti, však dlouho pánem nebude. —
Než Zeysova tu vidím běhouna,
Tohoto sluhu samozvance nového;
Ten zajisté zas přišel s čerstvým poselstvím.

(*Hermes* povětřím se blíží; berla a křídla u nohou značí posla z Olympu. Stroj, na němž se vznáší, zastaví se asi uprostřed jeviště.)

Hermes.

Ty mudráku, ty přejizlivý jizlivče,
Jenž rouhaje se bohům úctu smrtelným
Jsi vzdával; — tebe volám ohně zloději!
Nuž otec tobě poroučí, bys o sňatku,
O němž jsi chvástal, že ho zbaví vladařství,
Mu zřetelně, ne v hádankách hned pověděl
Vše zevrubně. Ať dvojí cestu, Promethe!
Mi nespůsobíš, neboť víš, jak málo Zeys
Je na takové shovívav a milostiv.

Prometheys.

Toť velebnomluvná a plná výsosti
Je v skutku řeč, jak sluší bohův pohunku.

I mníte nováčkové, vnově vládnoucí,
Že v hradech svých vždy posídlíte bez žalu?
Dva tyranny jsem viděl z nich již vyhnány,
A třetího, jenž nyní vládne, uhlídám
Co nejrychlej a nejbídněj. A míníš snad,
Že v bázni pokořím se bohům novičkým?
Toť mnoho chybí, ano vše. Ty ale hned
Tou cestou, jíž jsi přišel, pospěš nazpátek;
Nic nedozvíš se, co's chtěl ze mne vyskoumat.

Hermes.

Již jednou takovým svým zpupným přepychem
Jsi zajel na úskalí těchto trápení.

Prometheys.

Přec za tvé otročení svého strádání
Bych nijak nechtěl vyměnit, to jistě věz;
Neb lépe, myslím, být té skále otrokem,
Než otci Zeysu věrným poslem služebným.
Tak odplácet se musí přepych přepychem!

Hermes.

Ty's nějak zbujněl v těchto okolnostech svých!

Prometheys.

Ó zbujněl! Kéž bych viděl takto bujeti
I soky své, a mezi nimi tebe též.

Hermes.

Což viníš také mne ze svého osudu?

Prometheys.

Nuž zkrátka: v nenávisti mám Vás bohy vše,
Již lásku bezprávně mi zlobou zplácíte.

Hermes.

Nemalým šílenstvím tě vidím chořeti.

Prometheys.

Nuž chořím, pakli k vrahům zášť je chorobou.

Hermes.

Ve blahu postaven byl bysi nesnesný.

Prometheys.

Ó běda!

Hermes.

Slova takového nezná Zeys.

Prometheys.

Vždyť všemu naučí nás, antož stárne čas.

Hermes.

Ty's však se posud nenaučil moudřeti.

Prometheys.

To ne, sic nemluvil bych s tebou, s pohunkem.

Hermes.

Tož zdá se neřekneš, zač otec požádal.

Prometheys.

Snad mám se mu co dlužník vděčně odměnit?

Hermes.

Jak se chlapcem si děláš se mnou úštipky.

Prometheys.

A nejsi chlapec? ano větší zpozdilec,
An mníš, že něčeho se dozvíš ode mne?
I není muky, není lsti a chytrosti,
Již Zeys by sklonil mne, bych mu to zvěstoval,
Dřív než mi hanebné ty vazby uvolní.
I metejž on si plamen žhavě sršící,
Burjanem bělokřídlým, hromu třeskotem
V útrobách země rozdrtiž a směsiž vše.

Mne přece neskloní, abych mu vyjevil,
Kým souzeno mu z panství býti vyhnánu.

Hermes.

I rozvaž, zdali tak ti spása zasvitne.

Prometheys.

Již dávno rozváženo, usmysleno jest.

Hermes.

Tož odhodlej se, bláhovče! přec konečně,
A nabuď pravé při těch strastech rozvahy.

Prometheys.

Jen nadarmo mne nudíš lichou domluvou.
Pusť myšlénku, že ihned vůle Zeysovy
Se uleknu a stanu dívkou na mysli
A toho, k němuž chovám záští největší,
Snad poprosím jak ženská ruce spínaje,
By vazeb těch mne sprostil. — Toho dalek jsem.

Hermes.

Bych mnoho mluvil, marná bude moje řeč.
Nic netkne, nezměkčí se prosbou srdce tvé.
Jak hříbě novojihé hryzeš udidlo,
A vzpínaje se proti uzdě zápasíš.
Než vzdoruješ jen v marném mdloby přeludu,
Neb hrdý pych, kdež není moudré rozvahy,
Sám v sobě nemůž' odolati ničemu.
I rozvaž, pakli neposlechneš mojich slov,
Jaká to vichřice a strastí velvlní
Tě stihne neznikle. Neb nejprv hranolnou
Tu propast hromem svým a blesku plamenem
Zeys otec rozdrtí a pohřbí tělo tvé,
A chovat tebe bude náruč skalnatá.
Až pak se dlouhá času lhůta vyplní,
Zas vyjdeš nazpět na světlo. I letavý

Pak vyžel Zeysův, orel krví zbrocený,
Ti hltavě strap velký z těla vytrhá;
I denně přiletí ten nepozvaný host
A z černé jater krmě bude labužnět.
A konce neočekávej té muky své,
Leč z bohů kdo by za střídníka strastí tvých
Se vyskytl a v bezeslunný Hades sám
Chtěl sestoupit a v černou propast Tartaru.
Dle toho ustanov se; — není sbájená
To vyhrůžka, než slovo příliš pravdivé.
Neb neznají lež mluvit ústa Zeysova,
Než každé slovo vyplní. Tož ohlédniž
A rozmysli se, abys vzdoru zpupného
Za lepší nevážil než blahou rozvahu.

Choru náčelnice.

Ne nevhod zdají se nám slova Hermova,
An tobě radí vzdát se vzdoru zpupného,
A kráčeti po stopě blahé rozvahy.
I poslechniž; blud hříšný hanba moudrému.

Prometheys.

Dávno jsem o tom poselství věděl,
Jímž tu hřmotí; než trpět hanebně
Od soka nijak k potupě soku.
Pročež metejž si na mne v plamenných
Ohně kotoučích blesků svých střely!
Zachvěj se aether
Hromem a vířením větrů divokých;
Základem země u samých kořenů
Vichřice zatřas, —
Velvlní moře hukotem zuřivým
Valiž se dráhou nebeských hvězd, —
V černou Tartaru propast uvrhniž,
Rozdrť toto mé tělo, divokým
Vírem osudu schvácené: —
Mne přece nemůže usmrtit.

Hermes.

Taková jenom z šílené mysli
Slova a úmysly uslyšet lze.
A což schází mu ještě k běsnosti,
V té když pohromě od vzteku nepouští?
Vy ale, ježto při mukách jeho
Soustrast sdílíte, ihned z tohoto
Místa s kvapem pospěšte největším,
Ať vás mrákotou ducha neschvátí
Hromu strašlivé řvání.

Choru náčelnice.

Nemluv mi toho, jinak mi poraď,
Mám-li tě poslechnout, neb svůdné jsi
Slovo promluvil, jehož nesnesu.
Můžeš mi velet hanebnost páchat?
S ním chci strádati což mu je souzeno,
Neb jsem uvykla pohrdat zrádcem;
Nevím o hlíze,
Ježto mi více jest odporná.

Hermes.

Pamětny buďte, což jsem vám pravil,
Abyste v zkázy tenatech pak
Osudu lajíce neřekly,
Že vás v nenadálou záhubu
Zeys jest uvrhnul;
Ne, vy samy jen toho činíte,
Vědomky, nijak překvapem,
Aniž přelstěním
Jste se v záhuby sítě nesmírné
Zapletly vlastním nesmyslem.

(*Hermes* povětřím se ubírá; vichřice s hromem a bleskem burácí; země se třese.)

Prometheys.

A již slovo skutkem se stává,
Země se třese,
Hromové řvání rachotem hučí,
Kmitavě blesků míhá se šleh
Požárem divokým.
V kotoučích prachu vichřice víří,
Bouře všech větrů řítí se na sebe
Bojem vespolným,
V zuřivé vzpouře se střetnuvši;
Nebe s mořem se srazilo v směs. —
Tak již od Zeysa na mne patrně
Valí se hrůzoplodný ten sráz. — —
Ó matko svatá, ó nebes aethře,
Ty zdroji světla všemu se prýštící,
Vizte, jaké trpím bezpraví!

(Prometheys se propadne se skálou, na niž přikován jest.)

Výklad.

Osoby a jeviště.

Moc a *Síla*, dle Hesioda synové Stygini (Styx) a Pallantovi, u trůnu Zeysova stojící. Jsou pouhé zosobení a nemají dalších vztahů mythologických.

Hephaistos, bůh ohně, jak přírodného (na příklad v sopkách), tak i dělaného, tudíž také bůh umělosti, kteráž pomocí ohně pracuje. Hephaistos byl kovář bohů, kterýž jim domy, zbraně a ozdoby dělal, zvláště pak Zeysovi střely bleskové. Kovárnu svou měl na Olympu; dle pozdnějšího mínění na zemi v sopkách. Poněvadž dle názoru hellenského oheň s nebe pochází, byl Hephaistos syn Zeysův, kterýž ho s Olympu na zem shodil na ostrov Lemnos, kdež byla sopka Mosychlos, první kterouž Hellenové poznali. Z této sopky ukradl právě Prometheys oheň nebeský a dal jej smrtelným (furtum Lemnium). Ačkoliv později každá sopka, přede všemi ale Aetna, za dílnu Hephaistovu se považovala, zůstal přece ostrov Lemnos hlavním sídlem jeho kultu. Zde musel jednou za rok po devět dní všechen oheň uhasnout, až se pak zase ze svatého ostrova Apollonova (Delos) jiný přivezl. Ačkoliv obyčej tento z jiné příčiny se odvozoval, značí původně a vlastně jen to, že nebeský živel ohně lidským užíváním se znečistí a ze světla nebeského, jehož obřadové sídlo Apollonův

ostrov byl, obnoviti se musí. Co do osobnosti byl Hephaistos dobrák a spolu chytrák, při vší umělosti ale trochu nemotorný, a při mohutných prsech a ramenech slabý na nohy. (Jeho kulhavost značí plápolavost ohně.) Oděn byl po řemeslnicku. Vůbec ale byl kultus jeho nepatrný. V Athenách strojil se jemu spolu s Prometheem o Panathenaiách závod, při němž se s rozžatými pochodněmi běhalo.

O *Prometheovi* řeklo se již v úvodu, čehož nevyhnutelně potřebí jest. Mythus o něm později všelijak se přetvořoval a vykládal. Z Promethea byl učiněn tvůrce lidí. Z hlíny, slzami zmáčené, je tvořil a udělával jim vlastnosti zvířat všelikých; Athene pak duši do nich kladla. Mythu tohoto užívalo se často k allegorickému naznačení života lidského, zvláště také na sarkofagech. Dle mythologického rodokmene byl Prometheys jakožto syn Japetův bratranec Zeysův, jehož otec, Kronos, byl jako Japetos syn Uranův. Dle etymologie znamená Prometheys *napřed přemýšlejícího* (Přemysla).

Okeanos, jmeno jak se zdá nehellenského původu, znamená pravodu, z níž dle jednoho kosmogonického náhledu všechno tvorstvo a božstvo a vůbec vše pochází. Okeanos pak jest onen mocný a hluboký proud, jenž dle nejstaršího zeměpisu hellenského neustále kolem země krouží, do sebe sama zase vtékaje a hranici všeho, co na zemi, tvoře. Do něho zapadají Helios (slunce) a hvězdy, a jasně vykoupány z jeho vln zase s čerstvým leskem vstávají. V jeskyních tohoto proudu sídlí právě bůh Okeanos, onen *prastařec* [1]) se svou choti Tethyí (*prababičkou*), s kterouž tři tisíce synů a toliktéž dcer (*Okeanid*) zplodil (řeky, potoky a zdroje). Dle obecného mythologického rodokmene byl Okeanos

1) Okeanos (Ogenos, Ogen) a Ogyges původem souvisí a vztahují se k ponětí: *prastarý*, *praděd*.

syn Urana a Gaiy, a sice nejstarší ze všech titanů, tudíž jakož bratr Japetův nejstarší strýc Prometheův.

Io, dcera Inachova, líčí se v tragoedii docela jako dívka smrtelná a tak, že básník patrně ji za první považuje, s kterouž Zeys obcoval, jak to i od jiných se stává, ačkoliv obyčejně Niobe za první smrtelnou milenku Zeysovu se udává. Původně znamená Io *poutnici*[2]), dceru vln (Inachos je řeka v Argu), kteráž v jalovici proměněna v háji královny nebeské (Hery) se pase, to jest: po nebi chodí, hlídána Argem, strážcem tisícioký (hvězdami). Tohoto pastevce zhubí Hermes, původně bůh mlhy a mračen, kteréž hvězdy zahalují. Io je tudíž vlastně měsíc, jemuž bůh nebes (Zeys) světlo odnímá, až se stává rohatým a konečně zmizí; pak ale zase svou podobu dostává. Bájivá mysl přetvořila výjev přírodný v takové obrazy a konečně v mythus, v němž prvotní význam jeho již velice se tají. Z poutnice na nebi učiněna krásná dívka, milenka Zeysova, kterouž žárlivá choť jeho Here v jalovici proměnila a střečkem (oestrus) souží až k běsnosti.

Hermes. Původní jeho význam jsme právě naznačili. Ten se ovšem v bujné směsici mythů velice tají, a patrněji teprvé vyniká, když se Hermes (Hermeias) porovnává s indickým *Sarameias*. Avšak i z mythů lze jej poznati. Hermes se narodil na horách (Kyllene) z Zeysa (boha nebes, oblaky shromažďujícího) a z Pleiady Maiy, dcery Okeanidy Pleiony (bytosti mořské). Sotva se narodil, ukradl ihned Apollonovi, bohu slunce, stáda jeho, to jest mračna, ježto deštěm zmizí. Oba bohové se ale brzo smířili a vyměnili si dary vzájemně. Apollon, bůh jasnoty, stal se zjevovatelem vůle Zeysovy, jeho prorokem, a Hermes poslem boha nebes a vykonavatelem jeho vůle. Mračna neunavně spěchající, deštěm na zem pa-

---

2) Io souvisí s $\epsilon\tilde{\iota}\mu\iota$ = jdu.

dající a zase nahoru vystupující takto se mythickým obrazem naznačila. Že však déšť a vláha do hlubin země vnikají, stal se z Herma také bůh chthonický (podzemský), jenž jakožto posel duše zemřelých do Hada provází, ale také život rostlinný vzbuzuje, poklady v zemi utajené odkrývá a požehnání přináší. Hermes je tudíž také bůh osohu. Jeho osobnost se pak v mythologii velmi křásně a zajímavě vytvořila. Je pravý všudybyl, jenž zvláště z obcování s lidmi a z všelikého obchodu radost má, je obratný, neunavný, prohnaný, výmluvný, a při tom přívětivý a úslužný, i ačkoliv bůh všelikého obchodu a kupčení, miluje přece zpěv a hudbu i zápasy gymnastické; vůbec je pravý hellenský a zvláště attický bůh, v němž se nemalá stránka povahy tohoto národu výtečně značí.

V některých rukopisích naší tragoedie uvádějí se mezi osobami také *Gaia* a *Herakles*, což tím se vykládá, že v některých starších exemplářích osoby třetího dramatu o Prometheu hned k osobám druhého se připsaly, a že takto se dostaly do rukopisů, kdež jen druhá tragoedie vespsána byla.

Jeviště našeho dramatu není na Kavkasu, kdež dle obecného mythu Prometheys ukován byl a kamž také sám Aischylos v třetí tragoedii (v Prometheu osvobozeném) děj klade. Že tomu tak, dosvědčuje nevývratně zlomek z této tragoedie u Cicerona, kdež Prometheys praví:

Luctifica glades nostro infixa est corpori,
Ex quo liquatae solis ardore exudant
Guttae, quae *saxa* assidue instillant *Caucasi.*

V naší tragoedii ale koná se děj kdesi od Hellady neb Athen na severozápadní straně na samém kraji země u věčného proudu Okeana. To patrně vysvitá z toho, co Okeanidy praví a jak Prometheys směr bludné pouti Ioniny líčí. Snad se básník proto od obecného podání

uchýlil, aby na jeviště uvesti mohl boha Okeana, jenž tu zvláštní význam má jakožto *nejstarší titan* a klidný onen *praděd*, kterýž s novým řádem bohů smířen jest a mladého titana taktéž k smíru napomíná. Odpor mezi jevištěm druhé a třetí tragoedie nevadí. Prometheys byl do Tartaru uvržen, jenž tak hluboko pod zemí jest, jako nebe vysoko nad ní, nezáleží tudíž na tom, že pak na jiném místě na zem zase vynešen byl.

K provozování naší tragoedie bylo potřebí velmi umělých strojů létacích a propadacích, což o pokročilé mechanice tehdejší znamenité svědectví dává. Dle starých zpráv užíval Aischylos k zhotovení strojů divadelních umělosti mechanika Agatharcha.

Verš 2. *Skythové* (snad = Čud) kmen lidský, náležející k čeledi mongolské, přebýval od ústí Dunaje po břehu Černého a Azovského moře, veda život z největší části kočovný. Za časů Aischylových měli Hellenové jen nejisté zprávy o národech Skythských. Zdá se, že byli jižní část velkého kmene čudského, kterýž největší díl Evropy v pravěku obýval, ale přistěhováním národů germansko-litevsko-slovanských roztržen a konečně na kraj země vystrčen byl.

V. 14. *Boha příbuzného.* Prometheys byl dle rodokmene mythologického bratranec Zeysův, neboť otec jeho Japetos byl bratr Kronův, otce Zeysova. Hephaistos pak byl syn Zeysův.

V. 49. Přeložen dle čtení ἐπαχθῆ.

V. 88—91. Není tuším bez významu, že Prometheys při svých mukách jen přírodu vzývá.

V. 109. *V ločidle.* Rostlina z řádu okoličnatých (umbilliferae), latinsky: *Ferula communis*, řecky: *Narthex*, roste na výslunných pahrbcích Evropy středomořské. Dřeň její je mlékem žlutým naplněn, a když se

uschlý zapálí, doutná zponenáhla, pročež se ho užívá místo troudu. Viz Preslův Rostlinopis I. 739.

V. 199. Boj bohů titanských s novým řádem bohů olympických, v mythologii *titanomachia* nazvaný, značí vyšší stupeň vývinu světového a mravního; jak totiž konečně ohromné síly přírodné, dříve s bujnou plodností se rozvíjevše a strašnými převraty působivše, v mír světový a v pořádek uvedeny jsou, a jak místo nutnosti přírodné vyšší řízení světa hmotného i mravního nastalo, — řízení to bohy, v nichž pojem osobnosti co do vědomí, citu a vůle dovršen jest, ovšem dle názoru té právě doby. Prastará podání o bojích božských nacházíme u národů indoevropských a semitských; u Hellenů ale má vylíčení toho boje na sobě patrné známky názoru přírodného. Boj tento klade se totiž na hory Olympos a Othrys v Thessalii, kdež stopy viděti ohromných převratů přírodných.

V. 210. Místo velmi záhadné. Gaia a Themis nazývají se tu *jednou podstatou*, kdežto se jinak v bajesloví vůbec za dvě bytosti považují a sám Aischylos v Eymenidách Gaiu matkou Themidinou nazývá (v. 3.). Někteří se domnívají, že verš tento podvržen jest, aneb z výkladu po straně rukopisu do textu se dostal, což však jen málo k pravdě se podobá. Někteří verš tento tak vykládají, že se tu praví, že Gaia rozličná jmena má (Kybele, Demeter, Isis a t. d.), ne že s Themidou jedna bytost jest. Možná, že Aischylos bez ohledu na mythologickou genealogii jen platnost věštby dolíčiti chtěl. V Eymenidách nazývá Gaiu *praprorokyní*, a po ní dostala prý dcera její Themis věští stolec. Ať tudíž Gaia neb Themis Prometheovi věštily, v podstatě bylo to jedno, neboť jest v obou tentýž věští duch.

V. 250. Dle antického názoru nepovažuje se naděje vůbec za velké dobrodiní, naopak často za věc nebezpečnou a skoro zlou. V nádobě Pandořině, do

níž Zeys všeliké zlé byl zavřel, byla také *naděje*, a ta jediná na dně nádoby zůstala, neboť se jí člověk jen těžko zbaví. Pindaros nazývá naději *nestydatou* (Nem. XI. v. 45.) a Eyripides dokonce *nejhorší pohromou* (Suppl. v. 470.).

V. 289. Příbuznost Okeanova s Prometheem byla, jak již dotčeno, tato, že byl Okeanos strýcem Prometheovým.

V. 347 — 372 se v rukopisech a obyčejně také ve vydáních kladou Okeanovi do úst, vhodněji však přísluší Prometheovi, což zvláště Schoemann důmyslně dolíčil.

V. 348. *Atlas*, syn Iapetův, tudíž bratr Prometheův, byl v boji bohů o panství hlavním odpůrcem Zeysovým, a proto pak z trestu nésti musel ohromný sloup, na němž nebe a země spočívá, aneb ten sloup, jenž podepřen jest mezi zemí a nebem. Slovo Atlas znamená *nosiče*, a mythus o něm má bezpochyby původ z prostého názoru přírodného, jemuž se zdá, jakoby nebe na horách jako na nějakých sloupech spočívalo. Poněvadž pak Hellenové v starší době rozličné zeměpisné báje do méně známých krajin západních kladli, myslili si onen ohromný sloup v nejzazších končinách na západ, kdež, jak bezpochyby od plavců odvážlivých slyšeli, nejvyšší hory jsou, právě ty, kteréž podnes Atlantovo jmeno nesou.

V. 354. *Typhon* (Vaporius, Výpara) zosobení horkých výparů a žhavých výbuchů z lůna země, jak se zvláště se silou ohromnou v sopkách jeví. Byl ohavná a obrovská příšera, kteráž sto dračích hlav měla, hned mluvou božskou mluvila, hned zase řvala jako lev neb býk, štěkala jako pes a pískala, že se to v horách rozléhalo. Poněvadž Typhon ve své neskrocené divosti rušil pořádek a rovnováhu v přírodě, potřel ho Zeys po strašném boji a hodil na něj horu Aetnu. Báje o Typhonu

vzala jak se zdá původ v Malé Asii (v Kilikii), kdež se stopy ohromných převratů a úkazů vulkanických nalézají. Rod jeho se všelijak udává; nejrozšířenější báje byla ta, že ho Gaia z Tartara počala a porodila, aby se na Zeysovi pomstila, že rod její, titany, s nebe do Tartaru uvrhl, jak se podobně i o gigantech vypravuje.

V. 367. Velký výbuch Aetny udál se právě za časů Aischylových, dle udání na mramoru Parském v 2. roce 75. olympiady (r. 479 před Kr.). Z živého líčení tohoto úkazu v naší tragoedii soudili někteří, že brzo po tomto výbuchu sepsána jest, asi r. 475 před Kr; ano myslilo se dokonce, že se poprvé v Sicilii provozovala. K dotvrzení toho uvádělo se, že se v naší tragoedii sikelismy vyskytují, na příkl. alliterace [3]), že se některá místa a osoby vztahují k poměrům dvoru a vlády krále Hierona. Tak na příklad prý narážejí v. 224 a 225:

Toť bezpochyby snad je vezdy v tyranství
Ten neduh, že svým nejvěrnějším nevěří,

na nedůvěřivou povahu tohoto krále. Dále pak dotýká

---

3) Zdá se, že umělé básnictví sicilské oblibu v alliteraci, assonanci a refrainech jakož i zvláštní vazbu strofickou od národních písní vzalo. Mimo alliteraci vytkli filologové ještě jiné zvláštnosti sikelské v mluvě Aischylově, a to zvláště v Prometheu. Netroufám si rozsouditi, zdali alliterace v naší tragoedii se vyskytující jsou nahodilé neb úmyslné; některé ovšem překvapují, na příkl. ve verších 88—92, neb ve verši 22. *φοίβῃ φλογὶ;* ve v. 359. *καταιβάτης κεραυνός.* V překladu jsem k nim nebral ohledu. Byloby to tuším zbytečné obtěžování práce beztoho dosti těžké, kdežto se ani neví s jistotou, zdali tyto alliterace z úmyslu básníkova vycházejí, a byť vycházely, měly by přece pro naše ucho jen malou lahodu a tak malou váhu, žeby se k nim pokaždé muselo ukazovati.

prý se zpěv choru (v. 886—892), jenž sňatek mezi sobě rovnými velebí, lásky dcery Hieronovy, kteráž uchřadla touhou po jinochu z rodu nízkého. Nelze však s jistotou dotvrditi, že dcera králova skutečně takovou láskou se utrápila; tato pověst pochází jen z domyslu vykladatelů. Pindaros totiž, vrstevník Aischylův, má v druhé a třetí ódě Pythické, Hierona oslavujících, podobné narážky na sňatek nerovný, a z toho má původ ona pověst o lásce dcery Hieronovy.

V. 416. *Panny bojovné* jsou Amazony, dle pověsti v Kolchidě přebývající, zemi v Malé Asii na břehu Černého moře ležící, o níž u Hellenů v starší době mnohé zeměpisné báje obíhaly.

V. 419. Moře Maiotské je nynější Azovské.

V. 422. *U bran Kavkasských* podle domyslu Hermannova: *Καυκάσου πύλας* místo *πέλας*, což rukopisové mají. Tyto brány Kavkasské byly velmi proslaveny a to ještě v pověstech středověkých. Byl to vlastně prosmyk, kterýmž cesta z Albanie do Iberie šla, avšak mnoho se o něm bájelo.

V. 442. *Což zlého na lidech jsem spáchal.* Překlad podle čtení a výkladu Schützova.

V. 461. *Paměť, tvorčí matku všech Mus.* Musy byly dcery Mnemosyny (Paměti) a Zeysa.

V. 463—466. Místo velmi záhadné, kteréž podle rozličné interpunkcí rozličný smysl dává. Někteří spojují věty takto: „Aby s lidí sňali břemeno, zapřáhl jsem k vozu koně, ten skvost a pýchu bohaté nádhery.“ To však je patrný nesmysl Nádherný boháč, jenž koňstvem se vychloubá, nenese břemena, ježto by koně s něho sníti museli. A koňů starý Hellen ani k lopotné práci neužíval. Nemůže tuším býti pochyby, že věta: „Aby sňali břemeno s lidi“ spojiti se musí s předcházející, neboť právě ty šelmy divoké, kteréž se jařmu sloužiti naučily, snímají s člověka nejkrutější lopotu.

Tuto vazbu dosvědčuje také čtení ve verši 465., jež má nejstarší a nejlepší rukopis Medičejský, totiž *ὑφ' ἅρμα τ'* místo *ὑφ' ἅρματ'*. Při takové vazbě však naskýtají se zase grammatické obtíže, pročež snažili se filologové domyslem toto místo napraviti, a jmenovitě Pauw navrhl ve v. 463. místo *σώμασίν θ' ὅπως*, což všickni rukopisové mají, čtení: *σάγμασίν θ', ὅπως*. Mnozí důmyslní filologové a mezi nimi genialní Dindorf tuto opravu schvalují. Proti ní však dovolil bych si namítnouti: 1) *σάγμα* není tak neobyčejné slovo, že bysi je přepisovatel s jiným více známým byl spletl, a to tím méně, poněvadž *ΣΩΜΑΣΙΝ* dost patrně v písmě od *ΣΑΓΜΑΣΙΝ* se liší. 2) v. 462. proti tomuto čtení svědčí, neboť praví tu Prometheys, že zapřáhl *v jho* šelmy divoké (by v jařmu otročily); při opravě Pauwově ale bylaby řeč o *tahouních* a *soumařích*. Avšak soumarové nebývají nikdy v jho zapřaženi.

V. 484—499. *Rozličnì řádové věštby.* Více než kterýkoliv jiný národ měl Hellen živou snahu vypátrati, co se v budoucnosti neb ve svém významu tají. Podivu hodná čilost a hloubavost toho národu, jehož se tak snadno nic neminulo, jenž ale také pouhým zjevem se nespokojil, nýbrž po bytosti a významu jeho ihned pátral, byly příčinou tu onoho badavého ducha, jímž Hellen všechny skoro národy předčil, tu zase oné náramné dychtivosti po věštbách, neboť mysli Hellenské nebylo nic bez významu a všude ona tušila nepostřední působení a zjevování se božstva. Jak to často u genialních osob bývá, měla i u celého toho národu ona tajemná a temná stránka v duši lidské dost veliké místo. Těžko to nazvati zhola jen pověrou, což nejen státní platnost mělo, nýbrž čemu jádro národu věřilo: velicí básníkové jako Aischylos a Sophokles atd. a hlubocí myslitelové jako Sokrates a Platon i též Aristoteles. Kdož takové a podobné úkazy nepředpojatě uváží, musí

tuším k tomu výsledku přijíti, že k lidské bytosti nerozlučně něco náleží, což všeobecně náboženským neb božským živlem nazvati můžeme. Ten ovšem v jisté své formě u jednotlivého národu a v celém jednotlivém organismu kulturním zponenáhla vymizí, avšak za nedlouhý čas z tajných kořenů zase vyrůstá. Nám by bylo ovšem nemožno věřiti věštímu hlasu Delphické Pythie, ale proto musíme přece tyto úkazy považovati jako významný člen v živém organismu duševního života Hellenů.

Hellenská *mantika* (věštění) dělí se na dvě druhů. Věštba totiž je ovšem vypátrání a tlumočení božské vůle a onoho vyššího usouzení, ježto se dle tajemného řádu věčného aneb dle nepostředního ustanovení božského vyplní, přece ale je při tom ten podstatný rozdíl, jestli se toto tlumočení děje *pouhým* a *nepostředním vnuknutím božským* aneb *uměním všelijak nabytým* vykládati *znamení* rozmanitá, jimiž se vůle boží aneb tajemné ono usouzení jeví. První druh mantiky, věštění nadšené, enthusiastické, nazývalo se *neumělým* (μαντικὴ ἄτεχνος), druhý pak *umělým* (μαντικὴ ἔντεχνος). Při věštění neumělém mluvil jako bůh sám ústy věštce nadšeného. Tento druh věštby byl vždy spojen s ústavem hieratickým. Bylo tu věštiště (oraculum) s chrámem, věštec neb věštkyně, do jejichž duší nadšením vytržených bůh své vnuknutí kladl, byl tu sbor kněží, jenž takřka slova božská ve formu lidskou přetlumočil. Nejslavnější sídlo takového věštění bylo orakulum Apollonovo v Delphách, jakož se vůbec tento druh věštby teprvé v době ujal a rozšířil, když kultus Apollonův velkého rozšíření a významu v Helladě nabyl. V starší době (u Homera) provozovalo se jen umělé věštění, ježto s ústavy a osobami kněžskými podstatně nesouviselo. Bylo to při tomto věštění věcí jednotlivce, aby si sám znamení vyložil. Že však takové vykládání

velmi těžké a záhadné bylo a během času ještě spletenějším a záhadnějším se stávalo a ve zvláštní velmi umělou a rozsáhlou soustavu se vyvinulo, bylo k tomu potřebí zvláštních *znalců*, kteříž ale do sebe neměli povahy a důstojnosti kněžské, aniž své umění provozovali s nějakým nepostředním vnuknutím a nadšením božským. [4]) Takové věštění nebylo nadlidským a výhradně i pouze božským darem, jen tak dalece, jak vůbec všechna zvláštní umělost dle hellenského názoru považována byla za udělení božské. Této umělosti právě naučil Prometheys lidi, a v našem místě uvedena jsou všechna znamení, z nichž se věštilo. Byla pak hlavně tato: *ptáci*, *předznaky*, *hlasy* a *oběti*.

Nejrozsáhlejší bylo věštění z ptáků a bral se při tom ohled na jejich let, zasedání a hlas. Všickni ptáci ovšem neměli významu věštího, nýbrž jen větší a vysoko létající, o nichž se myslilo, že jsou poslové z Olympu. Přede všemi ale měl pták Zeysův, orel, největší důležitost věští. Hadač z ptáků byl tváří k severu obrácen, měl tudíž východ na pravo a západ na levo. Poněvadž pak se východ, jakožto strana, odkud světlo a všechen život pochází, za blahý považoval, západ ale, jakož strana, kde světlo zaniká a Hades, sídlo smrti se nachází, tmu, hrůzu a neštěstí značil, vykládal se podlé toho také let ptactva.

Předznaků bylo velmi mnoho; nejdůležitější byly úkazy na nebi, na příkl. blesk, také kýchnutí, při čemž podobně jako u nás se říkalo: „Chraniž neb pozdrav

---

4) Poněvadž pak některá místa za zvláště k věštění příhodná a šťastná se považovala a mnohá věštba s obřadem náboženským spojena byla, přešly ovšem řízení a správa při některých věštbách do rukou kněží, kteří pak také bezpochyby sami při nich znamení vykládali.

Zeys.“ Taktéž mělo leccos, což se někomu v domě, neb když z něho vycházel, a na cestě zjevilo, svůj význam.

Hlasy byly buď *lidské*, totiž slova, kteráž někdo při jisté příležitosti pronesl a ježto se za dobré nebo zlé znamení považovala, buď *tajemné*, od božstev samých pocházející, totiž zvuky, o nichž se nevědělo, odkud pocházejí.

Při obětech byly rozličné spůsoby věštby, ježto hlavně na dva druhy se dělí. První záležel v tom, že se pozorovalo, jak se oběť daří, totiž jak se zvířata k žertvě ustanovená chovají, jak oheň hoří, jakou podobu má popel. Druhý záležel v ohledání útrob zvířete obětovaného, a tu měla zvláště játra největší význam.

Nemalou důležitost věští měli také snové, přede vším to, co se k ránu zdálo. Nejsou však všickni snové od Zeysa posláni, nýbrž mnozí jen jaloví a prázdní jako stín.

Samo sebou se rozumí, že ne všechny spůsoby věštby a taktéž ne všechny osoby, ji provozující, stejné vážnosti požívaly, nýbrž některé dost často za pověru a klam se považovaly. Tak zvláště rozličná proroctví, ježto se starým mythickým věštcům přisuzovala a ve zvláštních sbírkách chovala, stratila u Hellenů brzo svou váhu, poněvadž se poznalo, že jsou padělána a podvržena. V Římě v mnohých věcech, věštby se týkajících, nalezáme pravý opak toho, co v Helladě platilo. Tak na přikl. měla v Římě právě proroctví v knihách Sibyllinských obsažená státní důležitost, avšak nebylo tu věštiště, jako v Helladě orakulum v Delphách. Taktéž požíval v Římě sbor hadačů z ptáků (*augurové*) velké vážnosti a měl nemalý vliv politický, tak že šlechta velice se zpouzela, údy plebejské do něho přijímati. V Helladě tito hadačové té váhy neměli. V celku ale požívala *neumělá* věštba (prorokování ve smyslu našem) v klassické době jen tenkráte vážnosti, když stála

pod zprávou veřejného ústavu, jako na příklad byl Delphický, a udržovala se v ní ovšem jenom vynikajícím duchem osob, kteréž tento ústav řídily. Když jednotlivá osoba o své ujmě takovou věštbu provozovala, potkávala se obyčejně s nedůvěrou, ano s opovržením. Totéž platí o těch, kteříž rozličné divy a zázraky provozovali. Tací lidé a podobní, jako kouzelníci, zaklínači a t. d. nabývali teprvé půdy, když s počínajícím úpadkem národu staré náboženství se rozpadávalo a nevěra i pověra zároveň se zmáhaly.

V. 653. *Lerna.* Jezero či bahno v Argolidě, pověstné hrozným drakem, jejž Herakles potřel.

V. 659. *Pytho*, věštiště Apollonovo v Delphách. *Dodona*, věštiště Zeysovo v Epiru, nynější Kastrica nedaleko od Joaniny. Věštiště toto bylo nejstarší v Helladě, již Homeros o něm se zmiňuje, a udrželo se s Delphickým a Ammonským nejdéle ve vážnosti. Věštba tu vycházela z prastarých posvátných dubů, a také ze zdroje blízkého; jakým spůsobem, to neznámo; znamení pak vykládali z počátku *Sellové*, jak se zdá kněži fakirský život vedoucí; později stařeny, *Peleiades* (holubice) nazvané.

V. 670. *Loxias*, příjmení Apollonovo od záhadnosti (klikatosti) jeho věšteb.

V. 677. *Kenchreia* (jiné čtení: Kerchneia), jak se zdá, míní se tu místo v Argolidě na cestě z Arga do Tegey.

V. 715. *Chalybové*, národ v Pontu v severovýchodní části Malé Asie.

V. 716. Řeka *Divoká.* Tak jsem přeložil jmeno v originalu: *Hybristés*, o němž scholiastové udávají, že jest přídavné slovo. Může se slovo *Divoká* právě tak bráti, kdežto se beztoho neví, jaká řeka se tu myslí.

V. 725. *Themiskyra*, úrodná krajina v Pontu, mezi řekami Iridou (nyní Kasalmak) a *Thermodontem* (nyní Termoh).

V. 730. *Kimmerové*, národ na poloostrově Taurickém (v Krymu) u moře Azovského (*Maiotského*).

V. 733. *Bosporos*, jak se bajeslovným jazykozpytem vykládalo: *Brod jalovičí*, protože Io, v jalovici proměněna, jej přebrodila. Aischylos myslí bezpochyby Bosporos *Kimmerský* (užinu mořskou u Jenikale), ne *Thrácský* (užinu mořskou u Cařihradu).

V. 773. Rodokmen jest tento: Io porodila 1) Epapha, jeho dcera 2) Libya byla matkou 3) Bela, ten zplodil 4) Danaa, jehožto dcera 5) Hypermnestra porodila 6) Abanta, z něhož 7) Proitos pochází a z toho 8) Akrisios. Jeho dcera 9) Danae porodila 10) Persea, otce 11) Elektryona, jenž zplodil 12) Alkmenu, matku 13) *Herakleovu.*

V. 792. *Phorkys* neb *Phorkos*, u Homera stařec (bůh) v moři vládnoucí, jenž se svou sestrou *Keto* nazvanou (Kétos = šelma mořská) *Graiy* (Phorkovny) a *Gorgony* zplodil.

V. 804. *Arimaspové*, báječný národ na severním kraji země bydlící. Dle Herodota pochází jmeno toto od *arima*, což prý v skythickém jazyku *jeden* znamená, a od *spu* = oko. Někteří myslí, že zbájená tato jednookost původ má od střelců, kteří, jak známo, jedno oko při míření zamhuřují.

V. 811. O horách *Byblinských* nemohu se nikde ničeho dodělati.

V. 828. *Molossové*, *Thesprotové* a Chaonové obývali druhdy v Epiru.

V. 845. *Kanobos*, město v Dolejším Egyptě, nedaleko od ústí západního ramena Nilu. Jmeno jeho pochází prý od mythického kormidelníka Menelaova, jenž při návratu z Trojské války hadem uštknut zde umřel a pochován jest. Jak známo, jmenuje se druh džbánů egyptských též kanoby.

V. 850. *Epaphos* odvozuje se od *epaphaó* = dotknouti se. Jako při Ioně tak i při Alkmeně nepochází Zeysovo plození ze smyslnosti. Starý mythus vůbec o smyslné lásce Zeysově sotva věděl, teprvé v době pozdější brala se láska jeho v tom smyslu.

V. 855. Padesát *Danaid*, ježto manžely své, syny Aigyptovy, zavraždily, vyjmouc *Hypermnestru*, kteráž svého chotě ušetřila. Známý jest jejich trest, že totiž nabírají neustále vodu do sýta. Mythus původně od úkazu přírodného pochází, snad od vysýchání řek, což v teplých krajinách v létě u mnohých se stává.

V. 935. *Adrastea* (Nezniklá) nazývá se příjmením Nemesis, kteráž všechen přepych a zločin kárá.

V. 953. *Pohůnek*. V originalu stojí vlastně *hypéretés*, což znamená sluhu, veslaře, vůbec člověka, jenž nejnižší práce dělati musí. Náš *pohůnek* tuším na tom místě dobře se hodí.

V. 956. Dva tyranové, s trůnu svržení, jsou Uranos a Kronos.

V. 993. *Burjan*, ruské slovo, vichřice s chumelicí sněhu.

Tisk Jaroslava Pospíšila.

LIBRARY OF CONGRESS
0 003 052 957 1